

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE DOLENJSKIH OKRAJEV

TEDNIK ZA POLITIČNA, GOSPODARSKA IN KULTURNA VPRAŠANJA

LETO III. — Štev. 10.

NOVO MESTO, 7. MARCA 1952

CETRTLETNA NAROČNINA 100 DIN

IZHAJA VSAK PETEK

Od tedna do tedna

Od naših italijanskih sosedov smo že kar vajeni nevšečnosti in to posebno v tržaškem vprašanju. Zadnji teden se je sam njihov ministrski predsednik De Gasperi razpenčil in v Lizboni po konferenci Atlantskega pakta razvijal staro italijansko, predvsem pa fašistično teorijo o italijanstvu Trsta. Spet se je skliceval na tristransko izjavo zahodnih sil iz leta 1948, ko so ti priporočali priključitev celotnega tržaškega ozemlja Italiji. Pozneje so sicer večkrat naglasili, da se morata glede tržaškega vprašanja medsebojno sporazumeti Jugoslavija in Italija ter s tem praktično preključiti tristransko izjavo. Toda De Gasperi se je z vsemi silami oklepa in je gluh za vsak drug predlog, najmanj pa je pripravljen na miren in pravičen sporazum z našo vlado.

Jugoslavija je prav pri tržaškem vprašanju dokazala, kako dosledna je v svoji miroljubni politiki in je v sedanji mednarodnem položaju pripravljena odstopiti od naravnih pravic, da Trst po svojem etničnem zaledju pripade naši državi. Jugoslovanski predlogi, ki naj bi bili osnovni za sporazumno rešitev z Italijo, pomenijo vedno za nas tudi žrtev, na katero pa smo pripravljeni, ker se zavedamo, da je treba v svetovni politični situaciji odstranjevati vse možne spore in na ta način po svojih močeh prispevati k ugotovitvi miru. V tem smislu je tudi maršal Tito odgovoril na zadnjo De Gasperijevo izjavo in tako izpodbil njegovo trditev, »da jugoslovanski predlog ni v interesu priateljске rešitve«.

Mnogi svetovni časopisi so s simpatijami sprejeli maršalove besede. Neupravičeno pa so se spet razjezili italijanski listi in to vsi od vladnih do irendentističnih in kominformovskih. Značilno je, da je eden izmed pisnovladnega »Tempa« priznal, da tudi ako bi kominformovski italijanski prvak Togliatti prevzel De Gasperijevo mesto, se ne bi italijansko stališče od Trsta prav nič spremenilo. Z drugimi besedami je povedal, da si niti italijanska vlada niti stranke ne žele urediti jugoslovansko-italijanskih odnosov, pri katerih je temelj ureditev tržaškega vprašanja.

Od ostalih pomembnejših političnih dogodkov v preteklem tednu omenimo dve vladni krizi, ki sta izbruhnili v Egiptu in Franciji. Prve so se drž znebili, francoska kriza pa je trdovratnejša in so se že trije politiki kosali z njo, da bi jo premagali.

Prejšnji egiptovski ministrski predsednik Ali Maher paša je bil 33 dni na oblasti in čeprav je napovedoval precejšnje notranjepolitične in zunanje-politične spremembe, je moral odstopiti, ker zlasti v zadnjih ni imel srečne roke. Anglo-egiptovski spor je za časa Maherjeve vlade dobil milejše oblike, toda kot vse kaže predvsem navzven. V zakulisnih diplomatskih dogajanjih pa se je izkazalo, da je verjetno prav Ali Maher paša neprimerna osebnost, saj je dan preden bi se moral sesti z britanskim veleposlanikom v Kairu, izgubil predsedniško mesto. Njegovega naslednika Hilali pašo so z večjimi simpatijami sprejeli londonski politični krogi in ga takoj ocenili, da bo bolj pripraven za ureditev spora. Ko je tako pisalo angleško časopisje, je verjetno že vedelo za izjavo Hilali paše, ki pravi, da vztraja na evakuaciji britanskih čet s področja Sueškega prekopu in združitvi Egipta in Sudana.

Francoska kriza je napočila po nekočedenski vladi Edgara Faura, kateremu je prav kot njegovemu predniku Plevnu spodrsnilo ob finančnih težavah. Večina v parlamentu je glasovala proti vladnemu predlogu za zvišanje davkov. Toda tudi predsednik parlamentarnega finančnega odbora Reynaud, ki je prvi dobil mandat za skajstvo nove vlade, ni našel rešitve, tako bi izkopal Francijo iz tega kočljivega položaja. Ko je odklonil mandat, je navedel, da ima francoska trgovinska bilanca 600 milijonov dolarjev deficit. Šest približno enako močnih parlamentarnih skupin pa ima precej različne načrte za odpravljanje francoske finančne in s tem vladne krize. Zdaž iščejo moča, ki bi združil vsaj toliko od teh načrtov, da bi bilo možno dobiti večino. Ko to pišemo, se v Franciji zanašajo na desničarskega politika Pinaya — prihodnjič pa bomo videli, ako niso bili ti upi prazni.

45 milijonov dolarjev pomoči naši državi

Veleposlanika Francije in Velike Britanije in odpravnik poslov ZDA v Beogradu so 29. februarja popoldne obiskali tov. Edvarda Kardelja in mu sporočili, da so vlade ZDA, Vel. Britanije in Francije dodelile naši državi razen še dodeljenega zneska 75.000.000 dolarjev še 45.000.000 dolarjev kot ekonomsko pomoč za razdobje 12 mesecev do vključno 30. junija leta 1952. Od tega zneska bodo ZDA dale 29.250.000 dolarjev, Velika Britanija 10.350.000 dolarjev in Francija 5.400.000 dolarjev.

Borkam, ženam in materam padlih borcev!

Ob 8. marcu naj veljajo Vam, materam in ženam padlih borcev, naši topli in iskreni pozdravi! Za našo svobodo ste žrtvovali največ, z Vašo pomočjo je učiščena in svobodna naša domovina. Trdna in močna je postala, čedalje bolj raste njen vpliv in ugled. Pridobitve naše ljudske revolucije postajajo privlačen zgled mnogim miroljubnim narodom na svetu. Za to čast in ugled naše domovine ste žrtvovali kri svoje krvi. Pozni rodovi bodo zato živeli srečno v socialistični državi, v kateri je Vaše seme vzkilo v mogočnem cvetu. Vemo in trdno smo prepričani, da bodo naši otroci še bolj kakor mi cenili in se klanjali spominu žrtev za svobodo, spoštovali in ljubili Vas bodo, ko bodo srečni uživali plodove zemlje, napojene s krvjo naših najzvestejših in najdražjih žrtev.

Po vsej naši domovini žive izmučene, toda ponosne matere in žene padlih partizanov. Naj Vas praznik borbenih žena, ki so v narodnoosvobodilni borbi v resnici postale enakovredne, dvigne, tolaži in krepi z zavestjo, da se je iz krvi in žrtev vselej porajalo, novo življenje.

Mnogo Vas je, mater in žena borkam Dolenjskem in v Beli krajini, katerim veljajo danes naši pozdravi! Osnovne organizacije AFŽ v mestih, trgih in vaseh naj Vam povedo tople besede zahvale za Vaše delo in pomoč v letih borb. Spominjamo se Kraševčeve mame v Gor. Prekopi, ki je žrtvovala hčerko, sina in moža, pretrpela težavno pot od St. Jerneja do Dolmarije in se vrnila na prazni, opustošeni dom. Na Kotarjevo mamo mislimo v Velikem Banu in jo pozdravljamo: imena njenih treh otrok so zapisana v zgodovino naše borbe z zlatimi črkami. Na Gromovo mamo v Novem mestu se spominjamo, na Rupenovo v Mirni peči, na Pirčovo v Žužemberku, Mesojedčovo v Straži, Petanovo v Kamencah in na tisoče drugih mater in žena po vsej Dolenjski in Beli krajini, pri katerih so naši partizani ponoči in podnevi tople kotiček, hrano in materinsko, spošudno besedo. Na Bradarčovo mamo v Podhosti, na Jarčovo v Straži, na žene Dragomilje vasi, Ravnacev, Radovice, Motike, Novega mesta, Crnomlja, Kočevja, Dobrnica, Gabrja in vseh naših partizanskih vasi na Dolenjskem mislimo in jih pozdravljamo!

Spominjamo se nepozabnih, zgodovinskih let narodnoosvobodilne vojne, v kateri je žena stopila moču ob stran kot partizanska borka, kot žena-heroj in izvajala ljudstvu svobodno bodočnost. Na ženo-mučenico se spominjamo, ki jo je fašizem ponižal in sužnja, a je vstala, se borila in s srčno kri zapečatila svojo ljubezen do nove Jugoslavije. Vse, kar je sto in stoletja žalilo ženo in jo tlačilo k tlom, je naša borba sprevrnila v zmago.

Danes, ko v miru vzgajamo otroke v počtne, pogumne državljane socialistične domovine, znova obljubljamo,

Na razgibanih borih volivcev razpravljajo NOVOMEŠČANI O LETOŠNJIH GRADBENIH IN OSTALIH NAČRTIH

V preteklem tednu je sklical MLO zbor volivcev na posameznih terenih. Odborniki MLO so poročali volilec o delu izvršnega odbora v preteklem letu, o osnutku zakona o mestnih občinskih odborih in o predvidenih reorganizacijah. MLO je že izdelal svoj statut, prav tako pa tudi predlog, naj postane Novo mesto avtonomno mesto, izločeno iz okraja, ki bi bilo vezano naravnost na republiko. Predloga sta bila poslana v prejšnje Predsedstvo vlade LRS.

Na vseh zborih volivcev so poročali odborniki o lanskim komunalnim dejavnostim in gradbeništvu v mestu, ki je bilo sicer precej razgibano, vendar pa še nezadostno. Poročali so o novih gradnjah, obnavljanju vodovoda, kanalizacije, razsvetljave, kakor o vseh ostalih letnih gospodarskih vprašanjih. Lani je bilo vloženih v mestna javna dela nad 18 milijonov dinarjev, ki so jih zbrala lani izdatki in porabljeni tudi zasebni hišni lastniki. Začetki in delno zgrajeni je bilo 19 stanovanjskih stavb, obnovljenih pa 18 stavb. Da MLO ni zgradil več kakor je, moramo delno pripisati pomanjkanju gradiva, delovne sile, pa tudi kreditov, ki so bili med letom večkrat ukinjeni.

Volilci so se na zborih predvsem zanimali za letošnje gradbene načrte v mestu. Odborniki so jih seznanili z okvirnimi deli, ki si jih je zamislil MLO skupno s svetom in komisijami državljanov. V prvi vrsti je nadaljevanje tlakovanja ljubljanske ceste, ki naj dosepe letos do železniške postaje. Dopolnilo bo treba klavnico (senzav gre le za začasen objekt, ki pa ga bo treba preseliti čimprej iz sredine nekam na rob mesta), odstranitev Kobetove hiše na Ljubli, cesti II. obnove bivše Kobetove stavbe na Glav. trgu, obnovitev vodovodnega omrežja od rezervoarja do mostu, zgraditev manjšega rezervoarja za Cankarjevo ulico in delna izmenjava cevi v raznih delih mesta. Važno delo bo ureditev parka v Razgovem logu, ki ga mesto nujno potrebuje. Pripravljalna dela za zidano trdnico na Florjanovem trgu bodo podlaga za preprosto ureditev stalnega mestnega trga. Merjenje mesta, s katerim bodo strokovnjaki letos nadaljevali, bo služilo izdelavi cen. urbanističnega načrta Novega mesta. Turistično društvo bo ob pomoči MLO še pred polletjem zgradilo kopališče na Loki, postavilo pa bo na raznih krajih klopi, uredilo gredice in zelene površine ter skrbelo za stalno vzdrževanje in urejen zunanji izgled mesta. Privatniki bodo morali prav tako skrbeti za pročelja hiš, o čemer govori tudi nedavni odlok MLO.

Volilce je razveselila vest, da bodo letos začela zidati stanovanjske in poslovne stavbe končno tudi nekatera podjetja in ustanove. DOZ namerava zgraditi med bivo Ko-

da ne bomo nikoli več popustile v borbi, v katero nas je pripeljala naša Partija in Osvobodilna fronta. Otroke bomo vzgajali na svetlih zgledih mater naših borcev, da ne bo nikdar več prišlo do bratomorstva in izdajstva, ki sta ga v preteklosti zakrivila nad našim ljudstvom izdajalska politika sovražnikov napredka in črna reakcija. Vzgojile bomo zavestnega človeka, ki bo ljubil socialistično domovino nad vse na svetu in bo zanjo pripravljen vsak čas žrtvovati vse, kakor ste delali in živeli ve v letih narodnoosvobodilne vojne in po njej.

Ob osmem marcu, našem prazniku, Vam pošilja tople tovariške pozdrave. Okrajni odbor AFŽ v Novem mestu!

OB PRAZNIKU BORBENIH ŽENA v kočevskem okraju

Danes, jutri in v nedeljo bodo v Travi, Podpreski, Loškem potoku, Sodražici, Sušju, Ribnici, Stari cerkvi, Kočevju, Rudniku, Salki vasi, Livoldu, Kočevski reki, Fari in še v nekaterih krajih večje proslave s kulturnimi prireditvami in svečanimi govori naših žena, ki proslavljajo 8. marec.

V Kočevju in na Rudniku bodo žene organizirale obisk partizanskih mater na domovih. Jutri bo imel okrajni odbor AFŽ slavnostno sejo Izvršnega odbora, na kateri bo podelil priznanja najboljšim ženam okraja. Odlikovane bodo tovarišice Nežka Gorše iz Kočevja, Albina Hubar iz Kočevja, Draga Lunder iz Salke vasi, Franciška Bradarč iz Dolge vasi, Nežka Otoničar s Slatnika, Marija Ivančič z Gore, Marija Solar

iz Sodražice, Marija Grebenc iz Stare cerkve, Marija Šega iz Loškega potoka, Marija Cimprich iz Drage, Marija Turk iz Drage, Marija Štivec iz Bosiljve loke, Marica Trelec iz Ribnice, Ivanka Smalc iz Ribnice in Marija Rauh iz Slavskega laza.

V pripravih na praznovanje 8. marca so se žene kočevskega okraja tudi pripravile na volitve v občinske odbore AFŽ s sektorskim konferencami. Precej so letos pomagale pri ustanavljanju raznih tečajev, saj je bilo v okraju od 27 izobraževalnih tečajev kar 18 praktičnih šiviljskih, gospodinjskih in podobnih tečajev z dobrim obiskom. Najbolj so se izkazale pri organizaciji tečajev organizacije v Loškem potoku, kjer so hkrati organizirali 3 tečaje, v Sodražici, kjer imajo dva tečaja itd. Za kuharski tečaj v Slatniku ima največ zaslug tov. Nežka Otoničar, aktivistka iz leta 1943, podobne zasluge pa imajo tudi žene v drugih predelih okraja.

... IN V TREBANJSKEM OKRAJU

Na proslavo letošnjega 8. marca so se žene trebanjskega okraja pripravile predvsem na volilnih sestankih odborov sekcije žena pri OF. Poleg organizacijskih vprašanj so predvsem razpravljale o vzgoji otrok, o rodiljskih sestankih, ki naj bi bili pogostejši, da bi bila vez med domom in šolo tesnejša. Na izobraževalnih tečajih bodo v tem tednu predavanja o zdravstvu in higieni. Na proslave bodo povabili partizanske matere in vdove, prav tako pa seveda tudi vse druge žene. V Krmelju, Trebnjem in drugih pripravljajo pogoštevne žene, pri kulturnih nastopih in proslavah pa sodelujejo šole in društva v okraju.

ZENAM NOVEGA MESTA!

V soboto 8. marca bo zvečer ob 20 v dvorani Doma ljudske proslave slavnostna akademija, posvečena prazniku borbenih žena vsega sveta. Nastopili bodo orkester SKUD »Dušan Jereb«, mladinski orkester, pevski zbor, solisti in recitatorji. Po akademiji bo družabni večer v prostorih Doma JLA.

Vabimo vse žene Novega mesta, da se slavnostne akademije in družabnega večera udeležijo.

Mestni odbor AFŽ
Novo mesto

Zene Bele krajine za 8. marec

Odbori AFŽ in množične organizacije v Beli krajini se pripravljajo na borbeni praznik naših žena s prireditvami in poglavljenimi organizacijskim delom. V Crnomlju bo akademija z nastopom moškega in ženskega pevskega zbora, po akademiji pa bo čajanka. V Metliki pripravljajo članice AFŽ igro »Mačeta in pastorka«, ki jo bodo igrale 8. marca, po igri pa bo koncert. V Semiču pripravljajo akademijo, v Bojancih, Vinici, Starem trgu, Predgradu, Dragatušu, Gradacu, Adlešičih in drugih pa bodo proslave s kulturnimi sporedi in podobno.

8. marec na rudniku Kočevje

Rudarske žene, članice AFŽ terena Rudnik, se marljivo pripravljajo na proslavo praznika žena. Ker je Prosvetni dom v Salki vasi zaradi adaptacije in preureditve sedaj zaprt, bo proslava 8. marca v rudniški menzi. Sodelovalo bo tudi KUD »Videniča« Rudnik-Salka vas z enodejanko »Matie«. Prisrčen bo nastop naših Cicibančkov iz otroškega vrta. Pričetek proslave bo v nedeljo, 9. marca ob 15. uri.

I. G.

Ženam novomeškega okraja ob 8. marcu

8. marca pred 42 leti so se delovne žene odločile za pot bojev na strani revolucionarnih delavskih strank. Ta dan je postal mednarodni borbeni dan vseh naprednih žena. Žene so se pridružile boju proletariata, zahtevale so enakopravnost, hkrati pa so se borile proti izkoriščevalskemu kapitalizmu. Jugoslovanske žene je na tej poti vodila Komunistični partija že pred vojno, leto 1941 pa jih je našlo pripravljene. V boju za svobodo ljudstva in enakopravnost žene smo zmagali. Med NOB, ki je dvignila tudi slovensko ženo iz stoletne zaostalosti, in po njej praznujemo 8. marec v trdni zavesti, da so njegove ideje vedno bolj žive, da čedalje bolj povezujejo napredne žene vsega sveta v borbi za mir in enakopravnost.

V naši domovini so ideje 8. marca dobojevale. Priborili so si jih delovni ljudje sami. Za cenjo dragocenih žrtev naših očetov, mož in sinov so tudi žene Dolenjske prispevale časten delež k naši osvoboditvi, s svojo borbo pa so si postavile neminljiv spomenik junaštva in ustvarile zgodovinski lik slovenske žene.

Ob letošnjem 8. marcu pozdravlja Okrajni komite KPS v Novem mestu vse partizanske matere in vdove, vse borke in vse žene Dolenjske in jim ob njihovem prazniku iskreno čestita!

OKRAJNI KOMITE KPS V NOvem MESTU

V KOČEVJU PRIPRAVLJAJO USTANOVITEV DRUŠTVA LRS ZA ZDRUŽENE NARODE

Pred dnevi se je v Kočevju sestel pripravljali odbor podobnega društva LRS za Zdržene narode, ki ga namerava v kratkem ustanoviti tudi v Kočevju. V pripravljavem odboru so vidnejši predstavniki javnega življenja v Kočevju, med njimi: Herman Kolar, ravnatelj gimnazije, Janko Zupanc, predsednik okrajnega sodišča, Jože Zagar, direktor LIP, Marija Jemec, profesor gimnazije, Marko Osredkar, upravnik veterinarske postaje, Stane Potisek, predsednik planske komisije na OLO.

KOČEVSKI RUDARJI ZA PRIZADETO PRIMORSKO

Na zadnji seji Delavskega sveta rudnika Kočevje je bil z navdušenjem sprejet sklep, da bo vsak rudar in uslužbenec žrtvoval za po snegu težko prizadeto Primorsko povprečno po 100 dinarjev, kar bo zneslo za ves kolektiv nad 70.000 din. Na ta način so kočevski rudarji kot prvi delavski kolektiv v Kočevju izrazili sočustvovanje s hudo prizadetimi Primorci.

Med zadružniki na Stražnjem vrhu

Preteklo soboto so imeli stražnjevrški zadružniki tretji letni občni zbor. Lepa zimska jutra so se — vsi nekako praznično razpoloženi — pričeli zbirati v zadružni pisarni, ki so jo mlajše zadružnice za ta dan lepo okrasile. Ustavljali so se pred grafikonom delovnih dni, ki je lepo prikazoval delo posameznikov. Večina je s ponosom gledala dolgo črto, ki je prikazovala opravljeno delo, bilo pa je tudi nekaj takih, ki so se izogibali, ker jih vsaj na grafikonu med ostalimi skoraj videti ni. — Letni občni zbor je največji praznik v zadruzi. Posebno pa še na Stražnjem vrhu. Do sedaj so imeli vsi občni zbori dva dela: dopoldne resnega z dnevnim redom, popoldne, ki je bilo ta dan zelo dolgo, pa so se vsi skupno razveselili.

Okraini ljudski odbor Novo mesto
Predsedstvo

St. 3-1

Novo mesto, 29. februarja 1952.
Okraini ljudski odbor Novo mesto izdaja na 5. rednem zasedanju na osnovi 25. člena, 2. t. in 30. člena Splošnega zakona o ljudskih odborih in 2. člena, t. 2. Zakona o delu ljudskih odborov okrajne raje, mest, ki so izločeni iz okraja in mestnih rajonov, naslednji

ODLOK

O OBVEZNI ODSTRANITVI RUSEVIN IN
POŠKODOVANIH ZGRADB, NESPOSOBNIH
ZA OBNOVO

Čl. 1.

Lastnik zgradb, ki so bile zaradi vojnih dogodkov porušene ali tako poškodovane, da niso sposobne za obnovo, kakor tudi lastniki drugih takih zgradb, katere kaže izgled krakov ali ovirajo razvoj gospodarskega napredka, so dolžni te zgradbe porušiti in odstraniti.

Čl. 2.

Nadzor nad temi deli opravlja okrajni izvršilni odbor, ki odreja vse potrebno za doseg odstranitve teh rusevin.

Čl. 3.

Izvršilni odbor pozove lastnika, naj odstrani rusevine v določenem roku.

Če lastnik tega ne stori, odstrani rusevine krajevni ljudski odbor. Za kritje stroškov, katere določi posebna strokovna komisija pri okrajnem izvršilnem odboru, pozove izvršilni odbor okrajne raje, da jih v gotovem roku plača. Če lastnik tega ne stori, se stroški poravnajo za vrednostjo zgradbene materiala, pridobljenega pri odstranitvi rusevin in prodanejšega bodisi na javni dražbi, bodisi prevzetemu po cenah, ki jo določi na zahtevanju lastnika cenilna komisija, imenovana od okrajnega izvršilnega odbora. Če je prodajna ali prevzemna cena višja od stroškov za odstranitev, se presežek izplača lastniku, če pa je manjša, gre razlika v breme krajevnega ljudskega odbora.

Čl. 4.

Ta odlok začne veljati z dnem objave v Dolenjskem listu.

Smrt fašizmu — svoboda narodu!
Tajnik: Predsednik:
Pere Zvonko I. r. Zupelj Martin I. r.

Za širjenje zdravstvene prosvete jim nikdar ni žal truda

O zdravstvenih delavcih Novega mesta širša javnost pravzaprav malo ve. Ve je toliko, da je tu vrsta zdravstvenih ustanov kot so zdravstvena in zobna ambulanta, otroška poliklinika, žilski laboratorij, lekarna, kjer ti vsak čas postrežejo z zdravili in področju morda še ve kdo to, da v teh ustanovah dnevno na stotine ljudi išče pomoči, več pa skoraj nobene ne zanima. In vendar v vseh teh ustanovah delajo ljudje, in sicer zelo pošteno in ljubeznivo. Prav vesel sem bil, ko me je prijatelj opozoril na občni zbor njihove sindikalne podružnice, katerega sem se udeležil.

Nekaj nad 60 članov šteje njihova sindikalna podružnica. O kakšnem močnem razgibanem notranjem sindikalnem življenju pri njih sicer ne bi mogli govoriti, čeprav ni šla nobena stvar čisto mimo njih, saj so imeli skoro leto sedem množičnih sestankov in nekaj proslav. Toliko bolj pa pride pri njih do izraza nadurno in prostovoljno delo. 1200 ur pri širjenju zdravstvene prosvete v enem letu je nudila častno delo prihodnosti telesa kolektiva. Ni nobene večje prireditve v okraju, kjer ne bi bile navzoče poštene in na takojšnjo pomoč pripravljene bolnišnice. Koliko je bilo skozi leto tedaj Predsednik telesa Skočjan na vseh 60 bila zdravstvena predavanja na prvem mestu. Pa razni večerni izobraževalni tečaji. Teden matere in otroka, Teden Rdečega križa, Teden čistote in drugi. Koliko predavanj, obiskov, nasvetov in pomoči v zdravstveno najbolj zaostalih krajih. Delovni izlet kolektiva v KDZ Bela cerkev je nudilo lepo uspeh.

Občni zbor sindikalne podružnice pa je bil zanimiv tudi po dejstvu izredne volitve upravnega odbora. Volili so brez kandidatske liste. Vsak član podružnice je na predvolilnem sestanku pred prazen volilni listek brez vsakega imena, tako da je lahko popolnoma po svojem preudarku vpisal kandidata. To je najbolj demokratičen način volitve. Dosedanji predsednik Rudi Moravec je dobil 46 glasov od 57 upraviteljev. Tega načina volitve naj bi se poslužile tudi druge organizacije.

Sklepi za bodoče delo, ki so sledili živahni razpravi članov, poudarjajo v letošnjem letu potrebo po rednejšem študiju. Se nadaljnjo širjenje zdravstvene prosvete na vasi, zlasti pa obiski v kmečkih delovnih zadruzah in sodelovanje po vseh tečajih so med najvažnejši sklepi obnega zbora. So glasno sprejeli sklep, da od šestih prihrankov podružnice prispeva 5000 din za spomenik padlim borem v Novem mestu. Dokazuje, da zdravstveni delavec pravilno cenijo živje, ki so padli za našo svobodo.

Zahtevajte

v gostilnah
zdraviliščih in
kavarnah

DOLENJSKI LIST

Po prihodu zastopnikov oziroma gostov krajevnega in okrajnega ljudskega odbora ter Zadrugnega sklada je predsednik Anton Grahek začel občni zbor. »Že od ustanovitve naprej smo se borili s težavami, toda če danes pogledamo, kaj smo ustvarili, vidimo, da naš trud ni bil zaman,« je dejal tovariš predsednik. »Veliko vinogradov je bilo

Zadružniki KDZ Stražnji vrh v Beli krajini

zaradi brezobzirnega izkoriščanja prejšnjih agrarnih interesentov v zelo slabem stanju; pričeli smo s sistematičnim obnavljanjem in še je predvidena večja površina za rigoliranje. Zgradili smo hlev, ki je viden po vsej Beli krajini in je danes marsikomu dokaz, da je naša pot pravilna, da ne mislimo samo, kako je danes, pač pa tudi, kako bo jutri. S kakšnimi težavami je bila povezana gradnja hleva, ki je bil zgrajen točno po načrtu M-54 za 54 krav molznic, za letno in zimsko krmlilnico, mlekarino in dežurno sobo, naj pove samo to, da smo vso vodo, potrebno za gradnjo, z avtomobilom vozili iz 8 km oddaljenega Črnomlja in da so zadružniki vložili v gradnjo hleva skupno 1180 delovnih dni.

Tako je tovariš Grahek podajal svoje poročilo, ki so ga z zanimanjem poslušali tako zadružniki kakor tudi gostje.

Gradnja hleva je oteževala ostalo proizvodnjo, posebno glavno panogo — vinogradništvo, toda ker se ni gledalo ne na nedelje ne praznike in so razen malih izjem vsi čvrsto prišli kot velika družina, uspeh ni izostal. Pridelek je bil v večini primerov boljši kot pri nezadružnikih. V letu 1951 so pridelali: 140 hl vina, 21 hl žganja, 13.000 kg industrijskega sadja, 5100 kg pšenice, prodali so prašičev-pitancev za 220.000 dinarjev itd. Pri delu, posebno še pri

gradnjah, je veliko pomagala vojska iz Črnomlja.

Se z večjim zanimanjem kot poročilo predsednika so zadružniki poslušali finančno poročilo. Predsednik je govoril o njihovem delu v splošnem, finančno poročilo pa je prikazalo njihovo delo — vrednostno, v številkah. Premoženje — aktivna zadruga znaša po stanju 31. decembra 1951 5.279.760 din. Vrednost proizvodnje in letu 1951 je znašala 3 milijone dinarjev, izdatki za proizvodnjo pa 1.256.394 din, tako da znaša čisti kosmati dobiček 1.826.161 din. Od čistega dobička je bilo vloženo za sklade in ostale prispevke 474.801 din ali 27%, ostalo — 1.351.360 din — pa je porazdeljeno na 4170 delovnih dni, tako da znaša delovni dan 323 dinarjev. — Zadružniki so med letom prejeli akontacije v gotovini in pridelkih za 674.789 din, končni obračun pa bo v kratkem, ko bodo vnovčili vino in žganje.

Pri čitjanju obračuna zaslužka posameznih zadružnikov se lepo vidi, da trud ni bil zaman, da je delo lepo plačano. Tako je družina Grahek za 613 delovnih dni zaslužila 196.998 dinarjev. Visoko število delovnih dni pa so imeli tudi zadružniki Pepca Vrščaj (250), Tina Mavrin (263) itd. Anton Aupič, star 63 let, je napravil 278 delovnih dni.

Vsi zadružniki so z lepim zaslužkom zadovoljni, saj je pošteno delo obilno plačano.

Dokaz pravilnega stanja in čvrstega jedra zadruga je tudi to, da o kakšnih izstopnih izjavah sploh ni govora, pač pa so tri zadružnike zaradi malomarnosti in ker so hoteli živeti na račun drugih, kratkotalno izključili lani.

Stari upravni in nadzorni odbor je bil soglasno razrešen, v nove odbore pa so bili izvoljeni najboljši in vestni zadružniki. Predsednik je zopet tovariš Anton Grahek — gotovo je to zanj najlepša pohvala!

Na zaključku je predsednik predlagal vrsto sklepov, ki so bili soglasno sprejeti. Popoldne pa se je nadaljeval vesel del obnega zbora, ki se je zavlekel pozno v noč.

LETNI OBRAČUN KZ ZUZEMBERK

Iz poročila na letnem obnem zboru KZ Zuzemberk je razvidno, da je zadruga v lanskem letu sklenila in pametno gospodarila. Imela je več odsekov. Kmetijski odsek je lani nabavil in razdelil med zadružnike večjo količino raznih umetnih gnojil, ki so jih zadružniki prav radi uporabljali. Nabavil je razno poljedelsko orodje, med njim kvalitetne železne plugje in okopalnike. Razveseljivo je bilo tudi poročilo ekonomije, ki je bila lani navzile težavam in pomankljivosti delovne sile zelo aktivna. Letos na meravajo gojiti vse tiste kulture, ki bodo donosale največ dobička. Živinorejski odsek je lani oskrbel dobrega plemenjaka. Založna pa je ugotovila, da je stanje živine skrajno slabo po številu in po kakovosti. Treba bo še veliko truda, da se to stanje popravi.

Sadarski odsek pri zadruzi uspešno deluje z obnavljanjem zanametnih sadovnjakov. Lani je nabavil tristo mladih sadnih dreves, ki so bila takoj razporedena. Letos pa bo zadruga oskrbela še razne sorte jabolk in hrusk. Zadruga je imela na zalogi dovolj zaščitnih škropliv, ki so se jih zadružniki prav malo posluževali; škroplilnice, ki so jim bile izposojene, so vračali pokvarjene in neobčene.

Stanje kreditnega odseka ni posebno rožnato, saj je zadruga prav malo poslujevala. Tudi mladina bo treba napraviti na varčevanje, ker prekomerno zapravlja denar. Izreden uspeh je pokazal trgovski odsek, ki ga vodi tov. Podboj. Dobro založena trgovina, solidna in točna postrežba je zadrugi v veliko korist. Odkup svinjskih kož in odpadkov železa je prinesel zadrugi zelo lepe dohodke. 112.000 dinarjev dobička je lep uspeh trgovskega podjetja in njegovega poslovanja. Z zadružnim avtomobilom so dobili 35.000 din čistega dobička, ekonomija pa jim je dala 12.500. Sklenili so, da prevaža avto ekonomijo KZ 10% ceneje kot nečlanom zadruga.

Letos bodo člani temeljito pomagali pri gradnji zadružnega doma. Lani opravljeno delo je bilo plodovito, zato so na obnem zboru ponovno izvolili stari odbor s tov. Blatnikom na čelu. Vse priznanje pa je treba dati tudi tov. Podboju, ki se je zelo trudil, da bi zadružnikom čim bolj posreževal v zadružni trgovini.

NAČRTI IN NALOGE ZADRUŽNIKOV V PODZEMLJU

Kmetijska zadruga v Podzemlju pripravila letni občni zbor. V njem so sodelovali zasedni člani OF pripravljajo, da bi kmetijski zadrugi v Podzemlju pomagali pri premostitvi raznih težav, pomagali pa tudi novemu poslovanju tov. Kambiču Mirkotu, da bi kmetijska zadruga v gospodarskem pogledu postala vzorna ustanova. Pretekli četrti so se v Podzemlju zbrali na sestanku.

BESEDA NAŠIH BRALCEV

OH, TE NESREČNE NAGRADE...

Tokrat imam v mislih nerodno reč z nagradami v splošni kmetijski zadruzi Smihel pri Novem mestu. Upravni odbor te druge je imel sejo (te sicer niso preveč pogoste in dobro obiskane), na kateri je knjigovodja poročal, da knjige izkazujejo za poslovno leto 1951 nekaj čistega dobička. To je lahko samo bolj predvidel kot ugotovil, kajti knjigovodstvo je za dva meseca v zastanku. Pa so se člani upravnega odbora takoj spomnili značnega pregovora: »Bog je najprej sebi brado ustvaril in se tudi po tem ravnal. Kar 90.000 din so dobili za nagrade upravnemu in nadzornemu odboru ter uslužbenecem. Pri »stvariskih delitvah« se po sebi kar po dnevnem izkupčku v trgovini proti volji poslovodje, samo da so dobili 10.000 din, pomočnik knjigovodja 5000 din, enako tajnik, poslovodja (ki denarja sam ni hotel sprejeti) za člane nadzornega odbora po 3000 din, neki člani odbora, ki je samo dvakrat prišla na sejo pa so dali le 2000 din (vendar še dokaj masten honorar). Se poslovodnja, ki je že pred meseci odšla drugam v službo, je dobila tri tisočake. Člana upravnega odbora, ki bi se prav gotovo uprli tak delitvi dobička, so »spozabili« klicati na to sejo...

Pa ti prinese zlo deli malo začeljenega uslužbenca Narodne banke iz Novega mesta, ki je pobaral, kako in kaj je z gotovino. Posledica tega obiska je bila za dobrovoljce trpek sklep: denar je treba takoj vrniti, sicer zapre banka zadruzi kredit.

Tako je, tovariši odobrnik! Ni hče ne bi zameril, če bi vsakemu članu priznali odškodnino za izgubljeni čas, ki ga je zapravil pri sejah v dobiček zadruga. Toda najprej je treba misliti na letno bilanco, potem na to, da so dobiček ustvarili vsi člani zadruga, da je treba s tem dobičkom ustanavljati poslovalne odseke, od katerih bodo imeli dobiček spet vsi zadružniki in potem šele misliti na nagradjevanja res najbolj zaslužnih odobrnikov. Teh pa je pri KZ Smihel bore malo.

R-r

OGLASUJE

V »DOLENJSKEM LISTU«

SUŠMARJI — ŠKODLJIVCI NARODNEGA GOSPODARSTVA

Ze dolgo časa se v Suhi krajini bobnotno razcvetata sušmarstvo, ki je nezakonito delovanje škoduje akupnosti in davčni politiki na vasi. Še posebno škoduje državi in zadruginim podjetjem in poslovanjem obrtnikom. Sušmarji res delajo nekoliko ceneje, pa še vedno veliko zaslužijo, ker jim ni treba plačati nobenega davka na promet proizvodov. Ti ljudje se nočejo pridružiti skupnim naporom in delu v kakšnem podjetju samo zato, ker z nekontroliranim načinom poslovanja zaslužijo in zaračunavajo kakor hočejo. Narodniki, ki ne poznajo pravih cen in kvalitete dela, so prav pri sušmarjih največkrat izkoriščani. Mnogo se je že razpravljalo na raznih sejah in sestankih, kako bi se sušmarstvo z odločnimi ukrepi zatrla. Predlagani in tudi sprejeti so bili različni sklepi, vendar je v glavnem ostalo le pri sklepih.

Najbolj »aktivni« so zidarji, ki nesramno izkoriščajo položaj takih, ki so se brez strehe ali pa žive v težkih stanovanjskih razmerah. Zelo močna skupina zidarjev-sušmarjev je v KLO Smihel pri Zuzemberku, kateri je oblast še malo stopila na prste. Aktivni so postali sedaj tudi čevljarji, ki lahko kupijo usnje po prostih cenah. Značilen je primer, ko je bil neki tak sušmar-ki čevljar kaznovan kar s 500 din globel. To se je smejal kajoli! Teh 500 din je zaslužil v enem dopoldnevu, sedaj pa mirne duše sušmarji naprej.

S tako »visokimi« kaznovanji še dolgo ne bomo zatrli sušmarstva. Tudi pogosti primeri sušmarstva pri šiviljah dokazujejo, da oblastni organi vse preveč verjamejo njihovim izjavam. Še da delajo le za protiusluge (oranje, prevoz drv in pod.), kar pa skoraj v nobenem primeru ne drži. Če bi na okraju proti vsakemu sušmarju postopali s tako ostrino kot jo kaže zadnji primer v Zuzemberku, ko so dvema sušmarjema naložili kar 20 dni zapora, bi to verjetno vzelo vplivajo tudi na druge. Potrebno je ustanoviti vasi zakonita sredstva. Stanje, kakršno je danes v tem oziru na deželi, zahteva ostrih in učinkovitih ukrepov, če hočemo odpraviti nezakonitosti v našem obrtništvu. Če bi krajevni ljudski odbori in ljudska milica to stvar bolj odločno vzeli v roke, bi sušmarstvo lahko zatrili ali vsaj omejili. Mlačnost, včasih tudi brezbrižnost do sušmarjev pa sta krivi, da se je nezakonita obrt tako razbotala.

A-z

ZELIMO KULTURNO RAVNANJE S POTNIKI NA AVTOBUSU!

Ko se je novembra vožnja na avtobusu podražila, je tudi potnikov na avtobusih bilo manj. Vsakdo bi mislil, da bo sedaj vožnja kulturnejša, toda kdor tako misli, se zelo moti.

Na avtobusu, ki vozi na progi Novo mesto—Krkovo, se dogajajo razne nepravilnosti, ki jih je vredno omeniti. Sprevednik najbrž ne ve, da je on postavljen zaradi ljudi, ne prihajajo pa ljudje zaradi njega na avtobus. Najbrž tudi tega ne ve, da imajo potniki na avtobusu vsi enake pravice. Prvi sedeži na primer niso za vsakega, ampak le za sprevednika in njegovo znance. Če pa se nanje že prej vsede kdo drugi, ga sprevednik ob prisotnosti vseh ljudi od tam spodi, potem pa ga še zasmehuje! Saj vendar nismo v gledališču, da bi bili prvi sedeži dražji od ostalih. Tudi točnost se krčevito drži. Potnikov ne pusti prej na avtobus, dokler se njemu ne zljubi. Še ljudje, ki pridejo iz bolnišnice, se mu ne smilijo, ampak morajo čakati, da se sprevednik vrne iz Metropola. Komu naj se zahtevni neka ženska, da se je prehladila, ko je šla iz bolnišnice in čakala, da se je sprevednik usmili in jo pusti na avtobus!

S tem avtobusom potuje tudi nekaj takih, ki imajo mesečno karto vendar sprevednik teh kart ne pregleduje vsem, ampak le takim, ki mu niso posebno pri srcu.

Zelimo, da bi bil sprevednik s potniki bolj vljuden in se zavedal, zakaj je nastavljen na avtobusu.

Prizadeti potniki

TUDI KAJ TAKEGA SE DOGODI

V pripravih za proslavo osmega marca je okrajni odbor AFZ Novo mesto sklical sektorske konference v vseh večjih centrih okraja. Tako sektorska konferenca je bila določena za 25. februar v Skočjanu. Na okrajnem odboru AFZ so tovarišje napisale vabila in jih poslale skupno na KLO Skočjan, da jih dostavi naslednjem toku. Tovarišje iz okrajnega odbora AFZ so šle 25. februarja popoldne v 20 km oddaljeni Skočjan v dobri veri, da so za konferenco vse žene obveščene. Toda namesto zbranih žena so našle v pisarni krajevnega ljudskega odbora nedotaknjena vabila v miznici. Seveda konference zaradi tega ni bilo, pot v Skočjan pa zastoj.

nega napada imeli nekaj žrtv, so brž dognali, da so izdajalski napadalci pripadniki skrivnostnega Stajerskega bataljona, in o tem obvestili svoje glavno poveljstvo. Edvard Kocbek, član izvršnega odbora Osvobodilne fronte, si je 3. julija 1942 zapisal v svoj dnevnik:

»Nocoj smo dobili poročilo, da je večeraj četa oboroženih belogardistov prvič (pravzaprav že drugič — op. S. F.) za hrbtom napadla partizane. Ze datje časa smo vedeli, da se na Gorjancih gibljejo sumljivi organizirani ljudje, vendar so bili zelo konspirativni. Ta novica deluje na nas kakor bomba. Čutimo, da pomeni prelom v osvobodilni dobi.«

Stajerskemu bataljonu pa še ni bilo ljubo, da so partizani končno le sneli partizansko krinko z njegovega izdajalskega obraza. Po tej bitki je komisar Gorjanskega bataljona Tone Suštaršič-Tine Zeleznik z nekaterimi drugimi delegati šel na partizansko zborovanje na Podstenice. Ob tej priliki je nameraval pri Glavnem poveljstvu slovenskih partizanskih čet dokončno razčistiti zadevo Stajerskega bataljona. Spotoma je naletel na taborišče Stajerskega bataljona. Zahteval je komandanta, ki je s svojim spremljevalcem gorjansko delegacijo pospremlil do Stopič. Poveljnik Stajerskega bataljona Milan Kranjc se je Suštaršiču hvalil kako je s svojimi ljudmi pri Zajcu napadal fašiste, čeprav je v resnici udaril po partizanih.

V glavnem poveljstvu niso ničesar vedeli o Stajerskem bataljonu pri St. Joštu. Zato je poveljnik V. grupe odredov Dr. Marjan Dermastja — Urban Velikonja dobil nalogo, da ugotovi, kaj je pravzaprav ta oborožena skupina, in stvar uredi.⁵⁵

⁵⁵ Edvard Kocbek, Tovarišja, dnevniški zapiski od 17. maja 1942 do 1. maja 1943, Ljubljana, 1949, str. 7.

⁵⁶ Po pripovedovanju Tonea Suštaršiča, sedaj ministra vlade LRS.

Franček Saje:

Belogardistični štajerski bataljon

nikomur dati orožja v roke in... če bi ga dali, bi ga v najkrajšem času dobili partizani v roke. Naš komandant gre danes v Ljubljano, govoril bo o tem z meročasnimi... Včeraj se je govorilo po mestu, kaj si ti prišel povedat... Miro.⁵⁷

Janko Debeljak in kaplan Nande Babnik sta s svojim prikazom težkega položaja belogardistične stvari na Dolenjskem svoje predstojnike prepričala, da je njihov načrt vaških straž neizvedljiv, ker »dejansko nimaš skoro nikomur dati orožja v roke...« Ljubljansko vodstvo je odobrilo, naj Stajerski bataljon čim dlje ohrani viden ilegale nasproti Italijanom, tudi po začetku odkritih sovražnosti s partizani, da ne bi »nevarno orožje dajali v roke partizanom«.

Prvo tescenje sodelovanje, ali vsaj željo po takem sodelovanju, ki bi prešlo dotedanji okvir dobrohotne naklonjenosti, zasledimo razmeroma že pepecj zgodaj, ko se je med partizani komaj šele začelo porajati sumničenje v pravovernost čudnih partizanov okrog St. Jošta. Ta kolaboracija je izpričana z zanimivim pisemcem, ki ga je vojni kurat Stajerskega bataljona kaplan Tonček Sinkar 1. julija 1942 po nalogu poročnika Milana Kranjca poslal Janku Debeljaku:

»Dragi Janko! 1. VII. 1942.

Po nalogu komandanta:

Stopičani itd. iz onega becirka se javljajo v vedno večjem številu; rabimo zanje pušk. Skušajte od It.(alijanov) iztisniti zanje orožje, ker dosedanje je razdeljeno. Za 32 ljudi manjka orožje!

⁵⁷ Originalna kopija nedatiranega pisma je v Babnikovem arhivu.

10

Odsej ne bomo sprejemali starejših od 30 let. Danes zvečer pridejo zopet novi od Stopč. Dolž plenijo part.(izani). Pobrigajte se tako, da se okolica žage na Gorjancih) bombardira z artilerijo. Žage ne, ker je prazna. Okolica Dolža proti Gorj.(ancem) isto. Dolža ne. Bombardirajte na vsak način Gospodično na Gorj.(ancih). Z avlo ni ali artilerijo. — Tonček.⁵⁴

Drugo željo — topovsko in letalsko bombardiranje Gorjancev — so Italijani belogardistom radi ustregli, saj so na hribočke okrog Novega mesta privlekli še okrog dvesto topov, za katere niso imeli dovolj zanesljivih ciljev, ker so partizani na svojem osvobojenem ozemlju razbili laško vohunsko mrežo. Belogardistično prošnjo po orožju pa še niso hoteli uslišati, ker so si prej želeli več tehničnih dokazov njihove iskrene lojalnosti.

Zavest, da partizani vse močneje slutijo belogardistično prevaro, in poglabljanje stikov z italijanskimi okupatorji je Stajerski bataljon privlelo v nov zahrbtn napad na partizane, ki je bil jasnejši kot prvi 20. junija pri Ratežu. V četrtek 2. julija zvečer sta četi gorjanskih in belokranjskih partizanov napadli fašistično posadko, ki se je utrdila pri Zajcu pod Gorjanci. Na oblegajoče partizane se je od Vinje vasi iznenada vsula toča svinčenk, ki so že zaskrbljenim fašistom odprle vrzel, skozi katero so urno smuknili na plano in jo pobrisali na varno v Novo mesto. Partizani, ki so zaradi tega zahrbt-

⁵⁴ Na majhnem listu iz beležnice s svinčnikom pisan original v Babnikovem arhivu, vse opombe v oklepajih so moje. Glej faksimile listine.

⁵² Dnevnik kap. Gajskega se nahaja v arhivu jav. tožilstva LRS.

KRAŠOVČEVA MAMA

Jože Zamljen-Drežec

Vest, da se snujejo belogardistične vojaške tolpe, nas pravzaprav ni prav nič presenetila, kajti dovolj smo že spoznali delo »štajerskega bataljona« in slovenskih farovžev. Vendar pa nam je bilo potrebno izvediti marsikatero podrobnost o izpadih in napadih italijanskih in belogardističnih tolp. Z Lojsem sva se spuščala mimo javorovskih in banovskih njiv. Poslavljala sva se od jeseni. Je pač tako s človekom, da je zanj najlepše tisto, kar vidi zadnjikrat in težko se poslovi od tega. Poletje, polno zelenja in sonca, je odhajalo in prišlo bo povsem nekaj novega.

Lojz me je vprašal iznenada: »Kaj poznaš mojo mamo?«

»Ne! sem mu dejal čisto pristočno.«

»Čudno,« je dejal in me pogledal preko ramena. Zbodel me je ta njegov odgovor. Saj res ne morem poznati vsakogar, s komer sem enkrat govoril in končno — ali sem sploh govoril z njegovo mamo? Nepristano mi je silila ta misel naprej, da sem pozabil na vse okrog naju.

»Pazi, kaj ne vidiš, da sva blizu vasi!« je dejal Lojz in res se je izza gorja kazala jasa in nedaleč je stala lesena hišica. Se nekaj korakov in stala sva pred hišico. Pred njo je sedela na ugašajočem soncu žena. Ne vem, kaj bi povedal takrat o tej ženi. Na njenem obrazu so se igrali poslavljajoči žarki pozno poletnega sonca in razkrivali vse polno gubic od prestopanja gorja, izkroščanja in dela. Otekle roke je držala na soncu; kazale so, da so le malokdaj počivale. Zdelo se mi je, da je na svetu nešteto takih žen.

»Lojz, prav, da si prišel in še šolmaštra si pripeljal s seboj. Prav je tako! Saj ni bilo nikomur dobro na svetu.«

Te besede so me pritegnile, da sem si podrobneje ogledal mater partizana Lojza.

»Da bi bili zdravi« in podal sem ji roko. Trda roka, v členkih otrdela in otekla, je izžarevala toploto, da mi je

postalo tako kot bi eprijemal trdo dolensko zemljo, ki ne da človeku nikoli miru, ki človeka neprestano priganja k delu in borbi za obstanek.

»Fantje, držite se in ne popustite! Vragi se pripravljajo, da bi prevrgli Gorjance, ampak ne dajte jim! Lojz, drži se in ne pusti, kot tudi jaz nisem nikdar pustila!« Iz mehkih, neizraznih oči je pogledalo nekaj, kar ni dalo misliti, da je vse dobro, kar je na svetu. Lojz je dobil še nekaj važnih poročil in odšla sva.

Preteklo je več kakor pol leta. Spomladansko sonce je z vso svojo močjo izvajalo iz zemlje novo rast. Tu in tam so se še belile snežne krpe po belokranjskih rebrih in pobočjih. Zemlja je izparevala in dajala nek čuden duh, ki je omamljal in utrujal. Ležali smo na šotorskih krilih in uživali pomladno sonce. Vsakdo izmed nas je imel pripravljeno dogodivščino iz minule italijanske ofenzive, še več pa iz pretekle zime, ko je sneg ležal po gorjanskih kosenicah in globelih. Nasproti mi je ležal Lojz. Njegov razorani obraz me je spominjal na pozno poletni večer pri njegovi materi.

»Lojz, povej mi, koliko je stara tvoja mati?« sem ga vprašal.

»Kaj še nisi pozabil onega dne, ko nas je hrabrila?« je odgovoril Lojz in se nasmehnil. »Stara je, stara, preko sedemdeset jih ima.«

»Zamislil sem se v njegov odgovor. Sedemdeset let in vendar tako zelo mlada, tako borbena, da še sedaj ob zatonu svojega življenja misli na boljše čase, na lepše življenje. Ona je spoznala pot, dočim jo mnogi mlajši niso spoznali in so v tej svoji zmoti hoteli obdržati vse ono staro, gnilo in nezno življenje. Lojz me je ogledoval in se smehljaj.

»Premišljuješ, kaj? Življenje jo je naredilo tako. Kaj misliš, da je lahko živela, kaj misliš, da ji je bilo vsaj za trenutek lepo na svetu? Večna borka je bila, borka za kruh, borka za življenje. In taka je ostala.«

Da, prav je imel naš Lojz, saj ni mogoče drugače. Od ljudi, ki jim ni bilo treba migniti niti z mezincom, da se jim je pognila miza in ogrela postelja, nisi mogel pričakovati, da bi se borili za lepše in boljše življenje, pa najsi bodo mladi ali stari.

»Saj vem kaj si misliš, vse to mi je povedala že moja mama,« je dejal, se vzdignil s tal in pogledal v Gorjance, kjer se je še na vrhu belil izginjajoči sneg. Polagoma so se vsi porazgubili in ostal sem sam in premišljeval o naši zadevi.

»Kaj si le ostal, šolmašter, pa so govorili, da te ne bomo več videli in ne slišali,« se je oglasilo za menoj. Ozrl sem se in pred menoj je stala Lojzova mati. Visoka, nekoliko upognjena postavljena stare žene, oblečena v staro kočemajko, je le komaj vidno trepetala. V obraz je bila rdeča in znojne kaplje so ji prihajale na čelo.

»Morala, morala sem na pot, da vas spet vidim in da vam povem, kaj delajo pri nas.«

Govorila je hitro in hlipajoče, kakor bi se hotela opravičevati, da je prišla. Ponudila mi je roko in vprašala kar tja v en dan:

»Kaj pa naš?«
»Ej, zdrav je ko dren in vedno ima puško poleg sebe.« Zdelo se mi je, da se je v njej nekaj odvalilo. Oči so zagorele in me pobožale.

Odpejal sem jo v hišo in gruča se je napravila okrog nje, kakor da bi prišla teta z bogato košaro v hišo polno otrok. Pripovedovala nam je, kako trpe, kdo trpinci in kaj nameravajo. Podatki so bili resnični in temeljito preverjeni.

»Mama, ne bilo bi se vam treba mučiti preko Gorjancev in še v takem času, saj niste več dekle. Naporno je,« ji je dejal sin Lojz. Takrat se je vsula ploha:

»Kaj, jaz da nisem več dekle? Meni da bi bilo naporno, če vam prinašam pošto. Me smo zato, me stare, če hočeš, vse drugo pa naj vzame puško v roko in mlati po teh lumpih in nebodijih-treba!«

Kakor opozarjajoči kip je stala sredi sobe. Spogledal smo se in spoznali, da smo naredili greh iz ljubezni do stare, a vendar borbene žene.

Cez noč je ostala pri nas. Drugo jutro pa je zopet odšla in prihajala še in še.

Bilo je v zimi od štirinštridesetega na petinštrideseto leto. Črnomelj je objemal precej debel sneg. Zgodila se je nesreča. Lojzu se je ob čiščenju brzostrelke sprožilo in rafal mu je prebil glavo. Vsem nam je bilo težko. Kako naj sporočimo to njegovi materi? Prizadejalo jo bo. On je edini, ki bi ji lahko pomagal na večer življenja.

Pripravljali smo se na pogreb. Nankrat je stala med nami Krašovčeva mama. Črno pregrinjalo ji je še bolj obelilo obraz. Zravnanja je stala poleg ležečega Lojza.

»Tak sedaj si šel. Pozdravi tiste, ki so šli pred teboj!«

Obrnila se je k nam in nas gledala z ugaslimi očmi in uvelimi lici.

»No in kaj sedaj? Vidim, da že imate malo tistega, kar smo želeli vsi in vem, da bomo imeli tudi vsi tako. Oh, saj vem, za vsako reč, ki sem jo kdajkoli v življenju dobila, sem morala nekaj žrtvovati in zdaj sem dala največ.«

Po pogrebu sem jo šel spremit na vrh Gorjancev. Marsikaj mi je pripovedovala in marsikaj naučila. Vrh Gorjancev mi je podala roko:

»O, saj je ne dajem zadnjikrat, še bom prišla! Toda veš kaj, šolmašter, bolje bi bilo za Lojza, da bi ostal tam, kjer je bil. Ne bilo bi se z njim zgodilo tako, kot se je.«

Poslovlila sva se. Dolgo sem gledal še za njo. Take so bile naše žene in matere.

PARTIZANSKA BALADA

Imela je sinove tri
— Janez, Tone, Mirko —
in še najmlajši sad krvi:
sedemnajstletno hčerko...

Imela je moža. »Moj Rok«,
mu je takrat dejala,
vsi trije fantje šli so v Rog,
da črna zver bi pala.
To leto bova brez otrok
vinograd svoj obrala...

Obrisala si je oči
in napisala pismo —
z roko okorno vrste tri:
»Obupali se nismo;
pogum, sinovi, noč in dan
je moja misel z vami,
še jaz sem neki partizan —
z uvelimi rokami...«

Cez teden dni prišel je list:
»Najmlajši vaš je pal...
Izdal ga je domač fašist,
a laški ga zaklal...«
Je mati stisnila srce:
»Kdor pada zdaj, ni umrl;
obriši, Rok, solzne oči,
sin je v svobodo zrl...«

Spet novi sel čez mesec dni:
»Vaš Janez, borcem vzgled,
se zgrudil je, ko šli zavzet
smo bunker sred noči.«
Zmegli se starina pogled,
ju dvojna smrt teži...
Še ne veda, da tretji sin
že tudi v zemlji spi.

Sla hči in oče sta na pot,
obiskat grob njegov,
in padla, uro od vasi,
v zasedo črnih psov...

»Uboga mati! To je kri
tvoje hčere in moža...
Ob temle zidu sta oba
pod streli omahnila v smrt...
Pa ne išči groba, mati —
je Krka njun mrtvaški prt!«

Je mati dvignila pesti,
zavpila s srcem do neba...
In še tisto noč je z bombo
maščevala tri sinove,
hčerko, sebe in moža!

S.

Življenjska pot matere-borke

V okraju Kočevje se krepi organizacija žena posebno v zadnjem času, odkar je postala sekretarka okrajnega odbora priljubljena tovarišica Marija Pirnat. Čeprav mati treh majhnih otrok, najde za delo v organizaciji in za pogovor z ženami v mestu in na deželi vedno dovolj časa. S ponosom

kov čez Bosansko Krajino nazaj na Jablanico, Neretvo in spet v Črno goro. Ni se še dobro odpočila od prestopanja trpljenja, že jo je doletela s soborci vred najhujša, peta ofenziva. Cez Piro-tuševo, Sutjesko, Treskavico, Zelen goro in naprej v centralno Bosno je prišla izčrpana v I. Krajiško brigado

V narodnoosvobodilni vojski so zavzemale naše žene važne položaje voditeljice. Na sliki: Marija PIRNAT (druga od desne na levo) med tovarišicami v službi JA

opravlja svoje delo, zato imajo žene kočevskega okraja v njo veliko upanja.

Marija Pirnatova se je rodila v delavski družini v Kotlah na Koroskem. V partizane je vstopila že 13. jul. 1941 v Črni gori, kjer je takoj postala bolničarka. Ko je bil osvobojen velik del Črne gore, je delala med ženami pri odpravljanju nepismenosti in dviganju higijene. Pri napadu na Plevlje v decembru 1941 je pomagala organizirati prvo partizansko bolnišnico v Zablaku pod Durmitorjem, kjer je tudi ostala kot bolničarka. Nad 400 ranjencev je bilo v borbi za Plevlje. V času tretje ofenzive se je umikala z ranjenci, kratak čas nato pa je bila v brigadi »Peka Dapčevića«, kjer je zbolela za trebušnim tifusom. V četrti ofenzivi se je umikala z grupo ranjencev in bolni-

za bataljonskega sanitetnega referenta. Trikrat je šla z brigado v Srbijo in nazaj v Bosno, kjer je prestala tudi šesto in sedmo sovražnikovo ofenzivo.

Po osvoboditvi je delala v Mariboru in Ljubljani kot medicinska sestra, dne 1. julija lani pa je bila demobilizirana. Takoj se je vključila v organizacijo žena, v septembru 1951 pa je prišla v Kočevje, kjer se je z vso poštvalnostjo vključila v delo z mladino. Je predsednica Okrajnega pionirskega sveta, odbornica MO Zveze borcev v Kočevju in sekretarka okr. odbora AFZ, kjer posebno uspešno krepi politično delo ženske organizacije. Pri vsem tem pa posveča vso skrb in ljubezen vzgoji svojih treh otrok, za katerih svobodo se je borila od leta 1941 dalje.

„Nikoli vas ne bom pozabil...“

Obisk pri junaški ženi Anici Zalašček

Zužemberk — znano ime iz narodnoosvobodilne vojne, kraj, ki je sprejel v hladni grob nešteto borcev in junaških žena. Med nami pa je še živela priča v osebi junaške žene-matere, ki je nešteto krat gledala smrti v oči. Mnogim partizanom je rešila življenje. Od nje ni šel nihče praznih rok. Pri njej je dobil oprabljujočo besedo; če je bil lačen, ga je nasitila, raztrganemu je zašila obleko, za vsakega je našla v topli sobi kotichek. Skoraj ni partizana, ki ne bi poznal junaške žene Anice Zalaščekove. Vsak je bil pri njej toplo sprejet, kakor je še danes.

Obiskal sem to čudovito ženo, ki je skromna in preprosta; hotel sem izvedeti kaj več o njenih junaških delih v času vojne. »Saj to ni nič,« mi je dejala, vendar pa sem jo končno le preprosil, da mi je povedala nekaj spominov.

»V letu 1942 smo začeli. Zbirali smo živila za partizane. Pri nas je bilo skladišče, v katerem smo s tovarišico Reško in pokojno Vero polnile vreče in jih odnašale na določeno mesto pod nekim kozočem. Bilo je težavno delo, ker so fašisti zelo pazili na vse, kar se je dogajalo okrog nas. Spominjam se težkega zimskega večera 1944. leta, ko so se ponoči prikradli v Zužemberk domobranci in ranili nekega partizana. Ta se je naredil kot da je mrtev in ko

so domobranci za trenutek odšli, sem ga odvedla v varno zavetišče, ga obvezala in nahranila.

Zelo živo mi je v spominu tudi trenutek, ko so februarja 1945 pričeli haj-

Anica Zalašček

katki Nemci in domobranci. V kuhinji je počivalo pet izmučenih, lačnih in premraženih partizanov. Zaradi varnosti so postavili stražo, ki jih je v zadnjem trenutku opozorila na nevarnost. V brezupnem položaju so hoteli sprejeti borbo, ki bi bila zanje usodna; zato sem jim branila. Pokazala sem jim pot, neslišno so se splazili čez dvorišče in izginili v temo, le predzadnjega so sovražniki opazili, vendar pa je tudi ta odnesel zdravo kožo. Eden izmed partizanov se je zakasnil in ker je sovražnik že postal buden, ni bilo več mogoče misliti na beg. Zgrabil je za puško in dejal: »Živga me ne dobe!« S težavo sem mu iztrgala puško in ga skril v bunker. Zunaj sem zaslišala znake, s katerimi so se spoznavali domobranci. Dobro sem si zapomnila »Jože-Janez«. Ze prej sem v naglici pospravila vse orožje in bombe in če bi domobranci prišli v kuhinjo, ne bi ničesar opazili. Nato sem se splazila k skritemu partizanu in mu povedala domobranksko parolo. Ko je straža vprašala partizana, kdo je tam, se je moško odrezal: »Jože.« Tako se je srečno umaknil š on. Ta dogodek je bil za mene strašen, poln negotovosti, pa vendar sem se nasmejala in dejala sama pri sebi: »pa smo vasi!«

Spominjam se tudi dogodka, ko sem na nosilih pomagala nesti ranjenega partizana in so nas sovražniki obsipali

s točo krogel. K sreči se je vse dobro izteklo. Mlad partizan, poln upanja in želja, mi je dejal:

»Mama, jaz moram dočakati svobodo...«

Glas junaške Anice se je raznežil in zastal v grlu, dve debeli solzi sta ji pripolzele po licu, rosi pogled je hitel preko slike drage hčerke Anice, ki so jo umorili domobranci in obstal na kupu pisem. Roka mi je nehote segla po pismu, ki ji ga je pisal partizan Dušan, s pravim imenom Andrej Gornik, poročnik iz Gračanice v Bosni. Poln hvaležnosti in občudovanja pravi v pismu dobesedno:

»Objubil sem Vam, da Vam bom večkrat pisal, a po možnosti tudi obiskal. Nisem Vas pozabil in Vas ne bom mogel nikoli, zlasti pa ne Vašega junaškega zadržanja za časa borbe, ki je bila ravno pri Vas zelo težka. Večkrat se spominam na večer med letom 1944 in 1945, ko so bili moji vojaki obkoljeni v Vaši hiši in se je vse tako srečno izteklo in tovariši, ki je bil ranjen, je bil prav na Vaših rokah prenesen v varno zavetje na drugo stran Krke. Potem še žrtve lastne krvi in še cela vrsta junaških težav in žrtv...«

Zopet druga kartica, s katero neki partizan voščil Anici Zalaščekovi nad vse srečno novo leto, se ji zahvaljuje ter pravi:

»Nikoli ne bom pozabil na Vas in Vašo skrb za nas v časih težke borbe, katere smo imeli največ prav v Vaših krajih...«

Na mizi leži sveženj pisem, v katerih se znani in neznani partizani spominjajo skrbne žene, matere-junakinje. Vprašal sem jo, če pozna vse te ljudi. Odgovorila mi je, da ne. Se danes se zbirajo okoli nje stari partizanski borci, katerim se na »prših svetlo hrabrostne kolajne. Z željo, da bi Anica še dolgo živela, se večkrat shajajo in skupno obujajo spomine na težke, a slavne dni velike domovinske vojne.

S.H.

„Moji štirje otroci so padli za lepše življenje...“

Z globokim spoštovanjem in ljubeznijo se spominjamo te dni naših mater, katerih sinovi, hčere in možje so šli v narodnoosvobodilni borbi pravo pot in za čeno svobodo tudi izkpravili.

Ena izmed njih je tudi Marija Jerman iz Česnje pri St. Petru. Štiri otroke je izgubila v borbi za novo domovino. Prvega so ji ubili domači izdajalci na zahrbtn in nečloveški način. Drugi je delal na domačem terenu in je prav tako padel po zaslugi domačih izdajalcev. Hčerko, ki je bila aktivistka, so ujeli Nemci, ko je reševala gorečo Medvedovo hišo, katero so okupatorji zažgali. Ubili so jo blizu doma. Sin Jože pa je bil komandant Tomšičeve brigade. Padel je v Savinjski dolini na Štajerskem v januarju 1944.

Teh nekaj stavkov ne more zajeti veličine žrtve, niti ne bolečin Marije Jerman, 78-letne kmečke matere, kateri življenje od zibelke, ki ji je tekla na Trebelnem, ni prizanašalo. Z dvajsetimi leti je že morala v službo. S trdo prisluženimi prihranki si je kupila razpadajočo hišico s slabim vinogradom. Sedem otrok je z njo vred in lahkoživim možem živel v siromaštvu — 85 arov skope zemlje je bilo premalo, da bi otroci živeli doma. Zgodaj so morali v službe; za vsakogar pa je mati prosila gospodarje, da otrokom niso branili hoditi v šolo.

Kmalu po razpadu stare Jugoslavije so ji otroci zaupali, da so povezani z aktivisti Osvobodilne fronte. Ko je zvedela, kakšne cilje so si izbrali, je začela tudi sama z vsemi močmi pomagati osvobodilni stvari. Ko so padali drug za drugim, skoraj ni jokala. »V tolažbo mi je le, da so padli kot borci za lepše življenje...« To so njene besede, besede naše slovenske matere.

Tudi Jermanova mati v Dolenjem Grčevju obkokuje štiri sinove, štiri partizane. Enainšestdeset let ima in še

danes rada pomaga povsod, kjer je treba. Medvedova mati v Česnjicah je žrtvovala domovini dva sinova in moža, dom pa so ji požgali Nemci in ji uničili prav vse. V siromaštvu je vzgojila 11 otrok. Sina Jožeta so ujeli belogardisti skupno z Viktorjem Becelotom v Skočjanu in ga ubili prav na 8. marec — na dan, ki smo ga posvetili našim materam, tudi njegovi materi, ki jo je ljubil nad vse na svetu. Dve hčerki sta bili v internaciji, moža so ji ubili, sina Franceta ustrelili, Medvedova mama pa je ostala to, kar je bila prej: zavedna slovenska mati. Zdaj

Marija Jerman iz Česnje

živi pri sinu Stanku, borcu od 1942. leta, ki obnavlja uničeno domačijo, je predsednik KLO in Zveze borcev.

Spominjamo se tudi Gregorčičeve matere, ki je dala za svobodo tri sinove ter verno čakala partizanske zmage. Nikoli ni klonila v svoji globoki veri v nov, pravičen svet. Kot šestleten otrok je morala v službo, šole ni nikdar obiskovala, čeprav si je je vroče želela. Brati se je naučila sama, pisati pa ne zna. Vsak prosti čas svojega mučeniškega življenja je rada posvetila branju časopisov in knjig, tako pa je vzgajala tudi svoje otroke. Breme otrok in moža je morala nositi sama.

Se bi jih lahko naštel — stotine, tisoče imen naših mater in žena, podobnih Gregorčičevi, Jermanovi, Medvedovi mami in vsem neznanim, tihih, zvestih ženam, ki so z blagoslovi spremljale sinove na partizanskih poteh in s pozdravi hrabrile može.

Tri izmed mnogih zaslužnih žena Kočevske

Ko se pripravljata rudnik in Šalka vas na skupno proslavo praznika žena, ki bo v nedeljo, dne 9. marca v dvorani rudniške menze, je prav, da se spomnimo tudi najbolj prizadetih partizanskih mater, ki so žrtvovale svoje sinove v narodnoosvobodilni borbi. Med njimi naj omenimo tovarišico

Remih Katarina Maconi Karolina

Maconi Karolina, ki živi kot upokojenka v Novi koloniji na Rudniku. Med

okupacijo je izgubila štiri svoje otroke. Belogardisti so ji 26. avgusta 1944 v kočevskem kamnolomu ustrelili dva sinova, Ervina in Ivana, tretjega sina Karla so v borbi ubili ustaši v Metliki, hčerko Justino pa so Nemci zastrupili v umobolnici v Ljubljani. Maconijeva mama je morala že od leta 1941 sama skrbeti za svoje otroke, ker ji je moža rudarja takrat ubilo v jami. Njene jensejske dni ji lajšajo sin Rudolf, aktivni poročnik JLA v Celju, njena 13-letna hčerka Tvardika in 16-letni sin Emil, ki je kurjač na lokomotivi, druga hčerka pa je poročena. Da je bila njena časa trpljena polna, so jo Nemci pol ure po ustrelitvi dveh sinov internirali v Nemčijo, od koder se je vrnila 9. julija 1945. Nedavno je bila odlikovana z Ordenom za zasluge naroda.

Nič lažja ni bila tudi usoda 52-letne Katarine Remihove iz Šalke vasi, ki je med okupacijo izgubila tri sinove, Dušana, Martina in Ivana ter moža Dušana. Njena prša krasijo tri odlikovanja, med katerimi je najbolj po-

nosna na v kočevskem okraju redko odlikovanje Ordena bratstva in edinstva.

Pozabiti ne smemo tudi Knapč Marije, vdove v Šalki vasi, ki je bila partizanska borka iz leta 1941 in ima spomeniko leta 1941. Skupno s pokojnim možem in otroki se je udeležila Roške ofenzive in je še danes prvoborka pri izgradnji socializma. — Vse tri so agline članice AFZ in zveste bralke »Dolenjskega lista«. Ivan Grešak

Tovariši borci - invalidi!

Ob prazniku borbenih žena, si žene II. terena v Novem mestu štejemo v dolžnost in čast, da vas, borce-invalidi širom Dolenjske in Bele krajine, ki ste dali toliko dragocenih žrtv za našo svobodo, pozdravimo prisrčno in s hvaležno ljubeznijo!

Vi ste bili v letih trpljenja in ponizanja v množici tistih sinov in hčera našega naroda, ki so odločno in neustrašeno stopili v boj za svobodo rodne zemlje ter za pravice zatiranih in tepanih delovnih ljudi po vsem svetu. Niste omahovali, ko sta Partija in OF poklicali v upor in boj zoper tujeja in domačega sovraga. Z vedrim čelom in srcem svobodoljubnih ljudi ste pograbili orožje ter se kot bojevnik novega sveta postavili v bran. Za praporom Revolucije, ki ga je med narodom razvila Partija, se niste pomišljali iti v boj na življenje in smrt, v boj, ki je bil videti brezupen. In bi bil ostal brezupen, da ni v srcih vas in vseh, ki so kot borci stali v prvih vrstah, plamenela ena sama, v suženjstvu in krvi prekaljena neomajna zavest: Pravica je na naši strani, zmagali bomo! S puško v roki ste branili svojo zemljo, svoje ljudstvo in najplemenitejši ideale človeštva, vpisane v prapor, ki vas je vodil v boj za svobodo. Ni bilo strahu v vas, bil je samo pogum! Bila je borba in maščevanje za trpljenje in kri mater, sestra, nevest, žena in očetov, ki so umirali v gramoznih jamah in taboriščih in v zadnjih, skaljenih pogledih odnesli s seboj podobo vas — borcev za svobodo in srečo vseh poštenih ljudi, za rojstvo novega sveta.

Koliko vaših tovarišev je za ta novi svet padlo ob vaši strani? S poslednjimi kapljami svoje krvi so zalili drago domačo zemljo, da je lahko vzklikalo

iz nje novo, prečiščeno življenje. Njihove dragocene smrti so vpisane v velikem srcu slovenskega ljudstva!

Vi ste dočakali svobodo. S prapori zmagovalcev in vrisajočih pesmijo novega časa ste po prestalem trpljenju stopili iz borbe v mir. Narod vas je ovesnel s slavo in hvaležnostjo — z najlepšim, kar more dati tistemu, ki se je do kraja žrtvoval zanj! Bili ste junaki borbe, zdaj ste junaki po-zrtvovalnega dela! Prej in sedaj svetel vzgled nam vsem. Če so v borbi oslabile vaše telesne sile, je vaša notranja moč še zmerom enako krepka in udarniška, saj jo neti ljubezen do nove socialistične domovine in zavest, da je treba velike pridobitve naše revolucije ohraniti nepopačene in jih braniti proti vsem javnim in potuhnenim sovražnikom doma in v svetu. Na spomenik borbe ste svoja imena vpisali s kravo, zdaj jih iz dneva v dan zapisujete s svojim naporom in delom.

V boju ste dali za svobodo pogum in kri, zdaj dajete za srečo svobodne domovine — srce! Srce je pa ljubezen in zvestoba in nenehno življenje za velike ideale. Ti ideali so vas nekoč vodili v boj, danes pa nam pomagajo graditi srečo in mir za dom in svet, kajti to so največji ideali človeštva. Bojevali ste se zanje, danes živite zanje — v velikem bratstvu vseh poštenih in delovnih ljudi širom sveta, katerih prizadevanje za človeštvo je dano v geslu: pravica, blaginja in mir!

Hvala vam, borci-invalidi, za vse, kar ste žrtvovali za nas, in za vse, kar še žrtvujete! Ob dnevu borbenih žena so naše misli še posebno z vami!

Novo mesto, 8. marca 1952.

Žene II. terena

Taka je življenjska pot in delo matere-učiteljice

V Gotni vasi pri Novem mestu ji je tekla zibelka ob zatonu prejšnjega stoletja. Bila je eden izmed štirih otrok proletarskih staršev. Oče je bil potujoči fotograf, mati šivilja. Domovina ni imela takrat za take dovolj kruha, zato je najprej odšla v Ameriko-mati, za njo še oče, otroci pa so ostali pri sorodnikih. Komaj štiri letno jo je skupno s sestro odpeljal k staršem v Ameriko znanec. Pa sreča jim v tujini ni bila mila. Ob stavki je bil oče zahrbtno ubit na svojem domu, ker se je boril za pravice malega človeka. Družina je romala nazaj v »stari kraj«, mati se je ponovno poročila, otroci pa so šli po svetu. Fantci je obiskovala šolo v Smihelu in se posvetila učiteljskemu poklicu. V Mariboru je z odliko napravila maturo. Prvo službeno mesto je dobila na Koroskem v Glinjah pri Borovljah, toda nesrečni plebiscit jo je preganjal v domači kraj. Že leta 1920 je postala učiteljica v Stopičah. Po dveh letih službovanja se je poročila in odšla z možem v Srbijo, kjer se je po nekaj letih spet posvetila učiteljskemu in službovala v raznih krajih Vojvodine. Leta 1941 je učila na osnovni šoli v Pančevem.

Takoj ob vdoru okupatorjev so ji Nemci ustrelili edinega sina kot talca. To je bil najtežji udarec, ki lahko zadene mater. Že leta 1945 je spet na položaju šolske upravitelje v Pančevem. Pri prvih volitvah po osvoboditvi je bila izvoljena v okrajno skupščino in imenovana za načelnika prosvetnega oddelka. Leta 1946 je bila premeščena v Slovenijo, spet dobila službo učiteljice v Stopičah, kjer je še danes kot šolska upraviteljica.

Prav gotovo ste že uganili in jo tudi spoznali, da je to agilna prosvetna delavka, ki jo pozna vse Podgorje in okolica — Fanči Novakova iz Stopič. Njeno delo ni omejeno samo na šolo, ampak je prav tako plodno tudi izven šole. Kjerkoli je službovala, se je vključila v kulturnoprosvetno delo, pa tudi politično udejstvovanje ji ni bilo tuje. Tudi danes je prav taka. Svoje znanje in izkušnje posreduje mladini in odraslim kjer koli je mogoče. Že vsa leta,

odkar je v Stopičah, so tu najbolj obiskani večerni tečaji vsako zimo. — Sedaj na primer uči igro, vodi gospodinjinski tečaj, je šolska upraviteljica, skoraj redno vsak večer ima kakšen politični sestanek v okoliških vaseh po frontni liniji, pa še z ženami se je treba marsikaj pogovoriti.

Da je bilo delo med ženami v Stopičah precej težko, lahko vsakdo ve po vsem tem, kar se je med vojno tam godilo. Ko je sklicala žene, da bi se pogovorile o postavitvi ženske organizacije, so se domačinke obotavljale.

Češ vaš sin je padel tako, naši sinovi in možje so pa, saj veste...

»Niti moj ni bil nič kriv, da je prišlo do bratskega krvoprelitja, niti vaši ne, saj vem, da so bili vaši zapeljani. Nad nami vsemi se je maščevala politika prejšnjih državnikov, vaše sinove in možje pa je še posebej pripeljala na to sramotno pot vloga nekaterih cerkvenih politikantov in slabih, proti-ljudskih duhovnikov. Toda me se zato ne bomo sovražile. Preko grobov naših najdražjih si bomo podale roke in skupno delale, da se kaj takega ne bo nikdar več ponovilo!«

Po teh besedah je zdrknila v marsikateri kmečki predpasnik dolgo zadržano solza, prijateljska vez med ženami pa je bila ustvarjena.

Zenam okraja Kočevje!

Okrajni odbor AFŽ Kočevje iskreno čestita vsem ženam kočevskega okraja k 8. marcu z žejami, da bi bilo vse njihovo delo pri nadaljnji izgradnji socializma čimbolj uspešno.

Okrajni odbor
AFŽ KOČEVJE

Kako smo v Metliki organizirale AFŽ

Odloček iz zbirke za »Belokranjski partizanski zbornik«

na Kočevski Rog. V velikem anegu me je po ozki ledeni gazi, kjer so le partizanske mule in konji kurirjev pušali globoke sledove v zaledenem snegu, njena roka držala v klesancu, tako da se kolona v strmeh bregu ni pretrgala...

Ker v hiši nisva mogli govoriti, sva šli na dvorišče. Tam mi je rekla tovarišica Mica:

Tovarišice, ali bi v Metliki organizirala odbor AFŽ?

Povedala sem ji, da je v Metliki le še malo žen, ki ne delajo za OF, da jih je bilo že prvo leto, torej 1941, precej vključenih. Leta 1942 pa je delala za naš pokret že skoraj vsaka druga žena. Mnoge so zbirale in dajale prispevke, denar, obleke, sanitetni material, razno posodo za partizane in razširale literaturo. Res je povezovali bi jih bilo treba in dati delu še organizacijsko osnovo.

Sporazumeli sva se, da naj stvar premislim in napravim predlog za Mestni odbor AFŽ v Metliki, v katerem naj bi bilo sedem do devet dobrih tovarišic, delavnic in najzanesljivejših.

Medtem ko sem se pogovarjala s tovarišico Mico, so naše ostale tovarišice iz Metlike svoje znanje med partizani, tako da nam je čas hitro potekal. Že takoj ob prihodu v Radovico so nas nekateri znanec partizani opozorili, naj ne hodimo v družbo, kjer je veliko ljudi. Tudi na vasi da naj se prevedemo na kmetijsko ljudstvo, ker je mogoče, da je med množico tudi kakšen vohun. Ne to sem opozorila tudi tovarišico Zlato in Jugova. Zlata je bila največ z menoj ali pa z dobrimi znanci. Tudi plesala ni zvečer na mitingu v vasi. Jugova pa je pisala in bile precej v družbi. Pokazalo se je, da je prav to imelo usodne posledice. Noč po obisku v Radovici sem prespala pri Zlati na Hribu. Bila sva pa še na poti proti Metliki, ko so Italijani začeli streljati s topovi na Radovico. Kolikor sem pozneje zvedela, smrtnih žrtv ni bilo, razen židov na nekaterih stanovanjskih hišah in zidanicah. Tako sem zasumila, da je bil to nedolgo kak dezertir ali izdajalec na Radovici in da so

v Metliki že vedeli za partizanski miting v tej vasi. Kmalu se je izkazalo, da je bil moj sam upravičen. Tisto nedeljo je dezertiral od partizanov k belogardistom v Metliki bivši trgovski pomočnik pri Pečariču v Metliki »Palko« ali »Pikolo«.

Marija Jugova je bila naslednji dan aretirana na trgu in odpeljana v zapor, njeno sestro Pepco, ki je bila v službi na železniški postaji v Metliki, pa so kar iz službe odpeljali v zapor. Marijo so pozneje izpuštili, Pepca pa je bila še dalj časa v zaporu v Novem mestu. Z Zlato sva se nekaj časa skrivali doma in nisva zahajali v mesto, kersva le mislili, da nas bi kje lahko opazili »Pikolo« in opozorili na našo Italijano ali belogardista. Pepca Jugova je že od leta 1942 marljivo in pošteno delala za partizane, neustrašeno je prenašala vsakovrstni material preko blokov kar v robu na podlogi plašča in vzdrževala zvezo na vse strani s partizani tudi s pomočjo železničarjev. Po kapitulaciji Italije je vstopila v XV. brigado, kjer se je tudi dobro izkazala.

V Metliki smo sporazumno s tovarišicami Mico, Grar, Romano Hanzel in drugimi najaktivnejšimi ženami izdelali predlog za odbor AFŽ, v katerem so bile: Ivanka Lindič, Mica Prus, Romana Hanzel, Milica Grar, Nada Malnarč, Olga Popovič in jaz. Okrajni odbor OF in AFŽ za Belo krajino je naš predlog odobril, bilo pa je vprašanje, katera naj bo sekretarka. Predlagani sva bili jaz in Romana. Romana je rekla takrat, da je to odgovorna, naporna in nevarna naloga in bo najboljša, da bo sekretarka Regina, ona dela spretno in previdno, v vsako luknjo zaide neopazno kot miš in praxe ima tudi že nekaj. Pri tem je tudi ostalo. Pozneje smo v odbor vključile še Tinko Prus, ki je po kapitulaciji Italije postala tudi sekretarka odbora, jaz pa sem šla na delo v rajonski odbor OF.

Kmalu po ustanovitvi odbora AFŽ smo imele prvo sejo, nekako spomladi 1943. Seja je bila v Prusovi hiši na Hribu-Metliki. Zaradi konspiracije so se je udeležile le

tovarišice Romana Hanzel, Grar Milica, Nada Malnarč in jaz. Z ostalimi članicami odbora smo bile povezane individualno. Pogovorile smo se, kako bomo pritegle k delu čimveč žene, kako bomo razširale literaturo in organizirale veliko nabiralo akcije za vojsko. Vse tri sklope prve seje AFŽ v Metliki smo metliške žene marljivo izpolnjevale. V začetku poletja 1943 smo v Metliki organizirali veliko nabiralo akcije za partizane, pri kateri je sodelovalo mnogo žena in mladine. Zbirali smo hrano, obleke in sanitetni material. Pri tej akciji so se dobro izkazale Mica Prusova, Walblavi, Pepca Rajnar, Popovičeva, Lindičeva. Sanitetni material iz mesta in prirode delala Nemaničeva iz Svračkov, Zlata Skof, Zofka Rus, Mimica Nemanič (ubita) in Anika Dragovan. Zbiralnica za to akcijo je bila pri Skofovih na Hribu in v dveh hišah na Svračkih. Nerabno blago smo nato odale OF za Belo krajino, ki je bil takrat svoj sedež na Suhorju, nekaj stvari pa smo oddali tudi domašim partizanom. Na kurirskih in drugih pohodih in zvezah s partizani sva hodili večkrat skupaj z Zlato Skof, včasih pa tudi z Gelco Vergot. Sporazumno z okrajnim odborom LMS za Belo krajino sva z Zlato hkrati urejale organizacijo mladine v Metliki. Seje odbora smo imeli pri Vergotovih.

Sredi poletja oz. takoj po četvi 1943. i. je bila v gozdu nad Suhorjem okrajna konferenca AFŽ za Belo krajino. Konferenca je vodila takratna sekretarka okrajnega odbora AFŽ za Belo krajino Francka Dolenje. Navzok so bili še zastopniki IOOF Slovenije, Glavnega štaba Slovenije in GO AFŽ Slovenije in zastopnik zavezniške vojske misle anglijski major William Jones. Na konferenci je bilo največ poudarka na tem, da se nudi vojski čimveč pomoči, da se zato pritegne čim večje število žena, ki se niso vključene za delo v OF. Govorniki so poudarjali vlogo naše bojeve za skorajni zlom italijanskega fašizma in pričetek novega razdobja v razvoju OF in NOB. V zvezi z

besede, ki so padale z obeh strani. Toda ustavili je niso.

Na cesti za seboj je zaslislala voz. Otroci je priganjal vola, koš je bil zvrhan naložen škope za vezanje trf.

V Regini je vztrepelato upanje. »Pojde.«

Na vrhu hriba so imeli zasedo beli. Voz se je ustavljal vsakih deset korakov. Potem so spet zaškripala kolesa in strašno počasi je šlo naprej. Na sredo ceste je stopil beli.

»Kam pelješ? se je zadržal nad otrokom.

»V vinograd, trto bomo vezali,« je odgovoril fant.

Beli je pristopil k vozu in malomarno dregnil s puško med škopo.

»Voz!«

Vol je zakinkal z debelo glavo in voz se je premaknil dalje po cesti. »Ni bilo prijetno ležati pod škopo,« je dejala Regina, »ko se je voz ustavil in je dregal beli s puško, hvala bogu, mimo mene, sem že mislila, da je po meni. Strašno je bilo. Tega ne bi storila nikoli več.«

»Ali pa, če ne bi šlo drugače.«

»Ali pa,« je ponovila in se nasmehnila.

»Kako je bilo lepo,« se smeje Slava.

»V začetku, ko sem prišla v partizane, sem bila kuharica v četi. Nato sem postala sekretarka SKOJ in nazadnje politkomisarka. Fant mi je padel v partizanih,« se za trenutek zamisli, »potem sem odšla na teren kot mladinska aktivistka, organizirala sem Zvezo slovenske mladine. Z mladino je najlepše delati,« se spet razvili.

»Veš, stari trikrat premislilo in nikoli ne store. Mladina pa ne pomisli nič in trikrat stori.«

Seveda ni tako hudo, toda mladina je le mladina! Pa smo se pomislili o veselih in žalostnih iz življenja mladinske aktivistke.

»Potem sem lani februarja odšla na Korosko. Tam je lepo. Naša zemlja, naši ljudje. Sprva se nisimo razumeli. Njihov »dro« in moja belokranjsčina sta bila malo navzkriž. Pa smo se kmalu drug drugega privadili. Vsi so nas vzljubili.

Ena izmed nešteti...

Skromna in preprosta kmečka žena Uršula Levičar je znana partizanska mati iz Kriza pri Čatežu. Sedem otrokom je dala življenje in vse je dobro vzgojila, čeprav je morala ogromno prestati. Mož ji je umrl že pred vojno, trdo delo na malem posestvu pa je terjalo od nje vse sile in moči.

Leta 1941 se je rada odzvala klicu Osvobodilne fronte in začela pomagati prvim partizanom. Že v prvi akciji v okraju je obvezala ranjenega partizana. Delala je kot obveščevalka, zbirala sanitetni material in tiho pomagala povsod tam, kjer je bilo treba. Junija 1942 je šel v partizane sin Ivan, ko še ni bil star 17 let. Dne 17. marca 1944 je padel kot komandir čete v boju z belogardisti in Nemci pri Mali Vodenici nad Kostanjevico. S solzami v očeh se spominja Levičarjeva mama

Res, bili so težki časi. Nemci so nas hoteli stokrat uničiti. Obkoljevali so nas v bunkerjih, preganjali so nas po gozdovih, pa se jim ni nikoli posrečilo. Ostali smo. Šli smo preko Drave in zdaj je prebujena vsa Koroska. Naša beseda je zmagala.

Slava govori navdušeno, oči ji žare, ko pripoveduje o mitingih, o materah, ki so jokale, ko so slišale slovensko pesem. Koroska jo je osvojila.

»In koroske žene! Marsikdaj bi se naše lahko zgledovale po njih. Vse žrtvujejo za partizane. In mnogo bolj so odločne od naših.«

»Pa pojdeš nazaj na Korosko?«

Ne vem, toda lepo bi bilo!

Taki sta sestra Firovi. Regina pred-

udarna in resna, Slava živa mladost. Obe dve do konca predani in delavni.

»Ti dve sta zaslužili odlikovanje,« pravijo ljudje.

Zaprl sem porumenele strani drobne knjižice, ki je izšla v knjižnici Slovenskega poročevalca ob 8. marcu 1945. »Žene — matere — dekleta. Lik slovenske žene, ki jo je borba dvignila in ji dala enakopravnost, je v njej opisan.« Nov čas prihaja. Nov tudi za našo ženo,« je zapisal Tugo na uvodni strani.

Pred dnevi sem bil pri Regini. Trije meseci boleznijo so se ji zarezali v obraz, trije meseci trpljenja. Pa ni tožila. Razveselila se me je; v kratki urici sva se pomenila to in ono. Počasi se ji obrača na bolje.

»Tako rada bi že šla med ljudi... Dobro, da si prišel zdaj, pozneje me boš težko dobil doma. Vedno sem kje zunaj...«

Taka je Regina. Nase ne misli, njena prva skrb je delo. Do kraja predana Partiji in svojemu ljudstvu, je Regina od vseh spoštovana tudi danes, kakor je bila v letih borbe povsod priljubljena. Za nov čas, ki je prišel, pa ustvarja s prav tako ljubeznijo in požrtvovalnostjo kakor takrat, ko so jo partizani odgnali od šivalnega stroja v veliko delo narodne osvoboditve in prebujenja.

mučenja svojega sina. Fašisti in domači izdajalci so ji 24. avg. 1942 1. požgali hišo in vsa gospodarska poslopja ter ji odpeljali v internacijo drugega sina. Tudi tretjega sina so fašisti ujeli in ga poslali v ječo v Italijo, vendar pa ni Levičarjeve mame nič omajalo. Neustrašeno je pomagala bodilni vojski in bila za delo odlikovana z Redom za zasluge za narod.

Danes obnavlja Levičarjeva mama svoj skromni dom, je članica okrajnega odbora AFŽ, pomaga v sekciji žena-zadružnic in v odboru vojaških vojnih invalidov.

S. F.

Ob osmem marcu pomislimo na materinski dom

V Novem mestu že več kot dve leti razpravljajo o zelo važnem vprašanju, ki pa še vedno ni rešeno. Nujno je treba imeti pred očmi Materinski dom, kakršne imajo skoraj že vsa večja mesta. Novo mesto, ki z ozirom na precejšnjo zaledje, nujno potrebuje tak dom, kakršnega do danes še ni moglo odpreti.

Kotlika je žena-mater, ki prihajajo v novomeško bolnišnico z vseh krajev Dolenjske bodisi z vlakom, avtobusom ali vozom! Nekateri prihajajo prezdano in ker v bolnišnici ni dovolj prostora, da bi se ajele čakale do poroda, jih zdravnik običajno pošlje prevažati še iz kraja v kraj, to pač lahko razume vsaka mati. Marsikatera pa je vsled pretresanja že prišla v zelo neprijeten položaj. Zdržili so se primeri, da je rodila že na vlak ali kje drugje med potjo.

Da se čimprej izognemo takim in podobnim primerom, je nujno, da v Novem mestu imamo dobitno Materinski dom. Primerna stavba za tak dom v Novem mestu

bi bila Malovičeva hiša z razven bolnišnice. V hiši je dovolj prostora za najmanj 20 postelj žene bi nam lahko brez skrbi pod stalnim nadzorom zdravila, glukoze, čakale do odhoda na poročniški odedek. Tudi po porodu bi lahko dali časa ostale v zdravniški oskrbi, ker jih ne bi s posrli »preganjale« čakajoče matere.

Svet za zdravstvo pri OLO in organizacija AFŽ se za to zadevo zelo zanimata in sta že poskusila na vse načine to nujno vprašanje zadovoljivo rešiti. Vendar pa zaenkrat obstajajo še objektivne težave, ker so v Malovičevi hiši nastanjeni stranke, ki trenutno ne morejo dobiti primernega stanovanja drugje v Novem mestu. Kakor hitro pa bo rešeno vprašanje stanovanj za te ljudi — za to je sedaj že nekaj izledov — bo Svet za zdravstvo takoj opremil vse prostore s potrebnim inventarjem, ki je že pripravljen. Tudi spodnje prostora, kjer je sedaj skladišče trgovskega podjetja »Roge, bo Svet za zdravstvo spremenil v postajo za transfuzijo krvi, ki jo Dolenjska nujno potrebuje.

M. V.

novimi nalogami za žene je bila sprejeta tudi resolucija, ki je pozivala žene na sodelovanje v borbi za osvoboditev. Na tej konferenci sem bila z nekaterimi ženskami iz Vzhodnometliškega rajona, bilo je mnogo žena iz Suhorja in okoliških vasi, največ pa rajonskih aktivistk iz vse Bele krajine.

Po konferenci smo v Metliki v marsikakšnem pogledu delo v organizaciji izboljšali, predvsem v propagandnem smislu. Razpeli smo mnogo Poročevalcev, najrazličnejše letake in brošure. Ker smo dobivali tudi letake v italijanskem jeziku, smo jih previdno odlagali okrog bunkerjev in ostalih italijanskih postojank.

Po četvi so belogardisti pripeljali v Metliko od svojih družin, ki so prišle pod »zaščito« k Italijanom, pšenico v mladev. Nekaj vov pšenice so pripeljali na Vukšičevo prstavo pod kozolet. Ko smo spravevali partizane, zakaj pustijo, da vozijo belogardisti pšenico v Metliko, so nam odgovorili: »Naj jo le omajajo, saj jedli pa je ne bodo.«

Bilo je mesec dni pred kapitulacijo Italije ali 14 dni po padcu Mussolinijevnega režima v Italiji. Partizani so pozivali belogardiste na predajo tik ob »dvajanski uri«.

Dobili smo precej letakov, ki jih je 8. avgusta 1943 izdal kot amnestijo Glavni štab NOV in PO Slovenije s podpisom komandanta Franca Rozmana in politkomisarja Borisa Krajgerja. Te letake smo razmetali okrog bunkerjev, kjer smo vedeli, da jih bodo dobili v roke belogardisti. Nekaj smo jih postavili med vrata ali okna njihovih družin. Največ smo jih pa poskrili v snopje pšenice na Vukšičevi prstavi. Vedeli smo, da jih bodo ob mlavi dobili v roke belogardisti. Milanu Koželju, ki je ta del opravil sam, sem naročila, naj na vsakih pet do deset snopov podloži po en letak. Milan je to dobro naredil, nekaj pa je uredila tudi Zofka Rus. Na dan mlavnice je belogardist Matkovič iz Čurli nosil za kapo na glavi zataknjen letak in z njim grozil v sosednji hiši:

»Se tukaj nam ne dajo miru. Kravabo plačal tisti, ki je to naredil! Mi smo se jim amejali, ker smo vedeli, da ne bodo nikogar dobili, ki bi moral njim letake »plačevati«, sami pa so že tako bili pred obračunom.

V dnevih pred kapitulacijo smo organizirali trosenje letakov z različni parolami

Anica Ivec, ena izmed prvih sodelavk in organizatoric OF v Metliki

Se enkrat „o razmejitvenem sporu, divjih svinjah in uničenih pridelkih“

Zaradi pomanjkanja prostora objavljamo odgovor na dopis Uprave drž. lovskih, ki je bil objavljen v našem tedniku 25. 1. 1952, šele danes.

Po skoraj dveh mesecih, ko je bil v Dolenjskem listu objavljen članek pod gornjim naslovom, je poslala v objavo odgovor na ta članek Uprava državnih lovskih iz Ljubljane, ki je bil tudi objavljen v Dolenjskem listu dne 25. januarja. Ker je v objavljenem članku precej nasprotujočih si trditev, hočem pribiti še nekaj dejstev:

Pisec ali Uprava drž. lovskih ujedoma pravilno ugotavlja, da je bilo v Dolenjskem listu že nekaj člankov, katerih pisec je sodeč po stilu, vsebini, predlogih in željah vedno eden in isti. V nadaljevanju ugotavljamu je to pač človek, ki ima edino željo pobiti čim več plemenite divjadi in sploh delati škodo državnemu lovstvu in končno tudi splošnemu gospodarstvu. Tako nekako izvenjati očena o piscu omenjenih člankov v Dolenjskem listu. Pisec odgovora pač ni bral vseh člankov, ki govorijo o lovstvu in so bili objavljeni v Dolenjskem listu, ali pa namenoma prezre vse drugo, sicer bi moral priznati, da je bil v enem članku točno naveden stavek divjadi in črnomaljskega okraja in tudi navedeno, koliko prasičev, volkov in druge divjadi je bilo pobite v enem letu. Objavljen je bil dalje članek o razmerah v privatnih lovskih novomeških okraju in tudi o napakah v lovskih družinah; isti članek imenuje gotovo številno članov lovskih družin za puškonosce in ne lovcve. Vseled tega v raznih člankih članek ni pozabil navesti, kot to zahtevajo odgovori Uprave drž. lovskih, ampak je opisal razmere tako, kot v resnici so. V nobenem članku pa se lovske družine ne hvalijo, kot to podtika v odgovoru pisca. Razmejitveni spor, divje svinje in uničeni pridelki so bili navedeni kot zatočišča divjih svinj tudi predeli na območju privatnih lovskih.

Pa pustimo ob strani podtika in pojdemo k dejstvom. Pisec odgovora navaja, da je edina želja razširiti privatna lovišča na račun državnega lovišča pač ta, da bi lovci uničili še tisto plemenito divjad, ki jo sedaj tako skrbno čuvajo v državnem lovišču, potem ko so vso divjad že popolnoma uničili v privatnih območjih in lovskih družinah. Pa spet trdi, da se prasiči združujejo v glavnem v priv. lovskih. To dvoje ne gre skupaj. Vsa lovska laik ve, da se prasiči čez dan združujejo pač tam, kjer imajo mir. Kjer se veliko lovi, se divje svinje ne združujejo. Trditve v odgovoru, da so lovci sosednih lovišč zdecelirali v svojih lovskih plemenito divjad in sedaj skupno s člankarjem in drugimi slabimi lovci lakomno gledajo čez mejo v državno lovišče, kako bi kot čistokrvni mrharji uničili vse kar je plemenitejša, da jim je odobreno število za odstrel vedno premajhno, da se pa branijo prevzeti žive začne za osvoboditve krvi itd. — odgovor na to prepuštam prizadetim lovcem samim.

O lovskih čuvajih v državnem lovišču trdi pisec odgovora, da se njihovo število izpopolnjuje in da je že danes tolikšno, da imajo pregled nad lovščem. Če imajo res takšen pregled nad lovščem, kako potem na primer v oddelku 13 na Podstenicah cel mesec niso opazili srnjaka v zanki in to čisto ob robu gozda? Pisec navaja, koliko škodljive divjadi in drugih škodljivcev so pobili lovski čuvaji drž. lovskih. Vsa čast jim zato, toda to je vendar njihov glavni poklic in so menda tudi za to plačani. V odgovoru trdi tudi, da se je državno lovišče razširilo na račun drž. lovskih, katere redke vrste divjadi. Morda bi lahko navedel konkretno tiste redke vrste? Morda gre tu za medveda? Ta je zaščiten povsod in mu nihče ne dela šale. K redkim vrstam, vsaj za naše razmere, bi lahko pristeli še jelenjad. To je treba zaščititi z zakonom in ne s povečanim lovščem. Kar pa še tiste enjadi, ki so bile, zaščititi pred vsem pred volki, ki jo prav v sedanjem času neusmiljeno trgajo. Samo na predelu Travnika v Rogu so v prvi polovici letošnje zime raztrgali volkovi vsaj deset srn. v hudi zimi pa kasneje gotovo še več. Strijam se s tem, da je treba srnjad tudi ščititi, toda kolikor poznam razmere v lovskih, se je stalo po vojni znatno dvignil. Kar izpodbija navedba pisca, da so člani lovskih družin lazi mrharji, ki v pobijo, navzile temu, da je med njimi še nekaj nediscipliniranih puškonoscev!

Kako je bilo pri ponovnem zaokroževanju meje državnega lovišča na račun privatnih lovskih, potem ko je bila razmejitve že določena leta 1946, pa bi vprašal pisca tole:

O, predpust, ti čas presneti...

»Hodi v Metliko, hodi! Dvaindvajset parov oslov bo v sprevedu! Košila za baroni, največji žumberški avtomobil s povozom dveh oslovskih sil, pa — nič ti ne bom pravil, hodi v Metliko in si oglej naš karneval!«

Vabilu prijatelja Nika se nisem mogel upravičiti, zato sem ga zavezal, da se bo šepetal v torek 26. februarja popoldne na trgih in ulicah starodavnega mesteca. Že popoldne so obrtniki zapirali delavnice, popoldne pa so tudi trgovine in drugi obrati — razen gostiln seveda — niso ponujali ljudem. Kdo bi jim zameril, če se na praznik s tako slavno preteklostjo metliški deloval ljudje odtrga od svojih miz, prodi in domov ter pohitijo Pustu nasproti. Pri Bertusov, kjer je bilo precej živahnega kar vose dan, se je nekdo repenčil, da raje dela deset nedelj in praznikov kakor pa da bi zamudil torčkovno pustno slavlje!

Toliko Metličanov še nisem videl na kupu kakor v torek 26. februarja! Vse živo je bilo na trgih in ulicah, na oknih in dvorih. Pomešali smo se med pričakujoče in se radovedno ozirali proti gojenemu koncu trga pred šolo, kjer so se od časa do časa pokazali pisani konjeniki, predhodniki svetega Pusta... Nestrpnost je naraščala, z njo pa tudi množica neugodnih otrok in ugrizajočih odraslih. Ko je okoli tretje ure prisopihal mimo nas godbenik z godalom

Obilo smeja je sprožila gornja skupnica

kdo je sodeloval pri tej ponovni razmejitvi? Morda bi lahko navedel okrajni ali krajevni ljudski odbor, lovsko podružnico ali lovsko družino? Morda katerega kmetijskega ali gozdarskega strokovnjaka? Najbrž da ne nobenega, kajti vsi ti so bili glede ponovne razmejitve postavljeni pred izvršeno dejstvo na podlagi predloga ali pa želje Uprave državnih lovskih v Kočevju. Če je tak način postavljanja pred gotovo dejstvo v demokratični državi kot je naša, kjer državljani razpravljajo o vsakem zakonskem osnutku in celo o izdatkih za narodno obrambo, popolnoma v redu ali ne, o tem mislim ni vredno razpravljati.

Dalje pisec odgovora navaja oziroma trdi, da imajo lovske družine v svojih lovskih izredno visok stavek divjih svinj (vso drugo divjad pa seveda iztrebljeno) in vendar proti temu ne podvzamejo nobenih ukrepov. Vsočim zagovarjati lovskih družin, kot jih tudi do sedaj nisem, vprašal pa bi Upravo državnih lovskih, kaj je ona izrednega podela, da zaščiti polja tistih vasi, ki jih je z »zaokrožitvijo« lovišča prazpravlar podela v varstvo. To so nekatere vasi, oziroma predeli v Suhi krajini, dalje Rodine, Mavrin, Bistrica, Mikleži, Brezovica, Vojaki, Kralji, Čopice, Zagorac, Jelenja vas, Predgrad, Dol, Hrelin, Laze in Vrt. Dalje: kdaj mislijo plačati škodo, ki jo so povzročile divje svinje samo na polju vasi Hrelin in Laze in je bila precejšnja na 950 kg koruze, čeprav je Krajevni ljudski odbor Stari trg ob Kolpi postal cenilni zapisnik št. 24. IX. 1951 pod številko 418 in urgenco na to dne 17. XII. 1951 pod številko 615, do

O polletnih uspehih osnovnih šol in nižjih gimnazij

Objavljamo članek tov. Slavka Kasteleca, šolskega inštruktorja Sveta za kulturo in prosveto pri OLO Novo mesto, ki je bil objavljen v šolskem listu, a ga zaradi pomanjkanja prostora doslej nismo mogli natisniti.

Ob zaključku šolskega polletja v šolskem letu 1951/52 smo dolžni vsi državljani, da se vprašamo o uspehih naših šol in da vsaj bežno pogledamo, v kakšnem organiziranem delu se vzgaja naša mladina. Predvsem nas zanima šolanje, ki so ga dolžni vsi državljani — obvezno osemletno šolanje.

Organizacija in kakovost obveznega šolanja je ena glavnih nalog ljudske oblasti in vzgojiteljev, ki žele dati mladini čimveč splošno in strokovno izobrazbo, da bi bila sposobna nadaljevala študije ali pa bi postala dobra delovna sila bodisi v tovarni ali doma in na polju.

Organizacija obveznega šolanja pozna pri nas tri oblike šol: a) osnovno šolo, b) osemletno šolo in c) nižjo gimnazijo. Obvezno osemletno šolanje izpolni otrok lahko na ta način, da dovrši 4 razrede osnovne šole in 4 razrede nižje gimnazije, ali pa da ves čas obveznega šolanja obiskuje osemletno šolo, ki ima 8 razredov. Ko pa bo osemletna šola izpadla iz organizacije obveznega šolanja, bo obvezno šolanje vsebovalo samo: 4 razrede osnovne šole in 4 razrede nižje gimnazije.

Osemletne šole delimo na enooddelčne, dvoooddelčne, troooddelčne itd. Značilno za oddelke je učilnica in učitelj — torej ima lahko 1 oddelček več razredov in to temveč, čim manj oddelkov ima šola. Pouk na enooddelčnih in dvoooddelčnih šolah je zato zelo zapleten in težaven, saj mora učitelj čestokrat poučevati štiri do šest razredov v oddelku. Ker dajajo enooddelčne šole premalo znanja, moramo stremeti, da ta tip šole čimprej odpravimo. To pa bomo dosegli le takrat, ko bomo temeljito izvedli rajonizacijo osnovnih šol in nižjih gimnazij.

V ravnju nižje gimnazije bo lahko več osnovnih šol. Po potrebi bomo lahko v krajih s težavnimi tereni ustanovljali tudi dvoooddelčne osnovne šole, kjer bo za vpis v prvi razred vsaj 15 do 20 učencev. Učenci tako ne bodo imeli predaleč v nižjo gimnazijo. Bolj uspešno pa bo delo na osnovnih šolah, kjer bo vsak razred imel svoj oddelček. Take šole bomo ustanovljali predvsem tam, kjer so kraji gosto naseljeni.

Razlabljanje o obveznem osemletnem šolanju je važno, kajti samo s skupnimi naporami bomo dosegli boljše organizacijo našega šolstva.

Statistični ob zaključku polletja nam daje sledečo sliko:

Osnovno šolo (1., 2., 3. in 4. r.) obiskuje 4464 otrok

Na hrbtu smo se pridružili že kar glasnemu javnemu mnenju, češ, vendarle bodo začeli. In prišli so. Predhodnica na konjih, oblečena po jutrovske in turško, vmes ne

Metliške pustne šeme v sprevedu

kaj krepkih prsatih policajk in policajev na kolesih, takoj za njimi pa metliški puhači. V primerni razdalji za glavo je svečano prikorakal na trg Stevo Strmac s pustnim bandom: stidrešče let ga zvesto nosi in tu in tam ga je pod viločastimi črnkastimi obrazci, ki so bilo tožko prepoznati, vsi pa so navzile temu vedeli: Stevo je bil kraj sem je pisalo in poskakovalo takoj za njim po takih godbe ter se zaletavalo v nasmejan gledalec. Spreved je prihajal počasi in resno. Med dvema osloma je sedel »sofer« in na vse kriplje krmaril, da ne bi zgrešil metliških trgov. Krohot, vzkljanje in začenjanje je spremljalo naslednje skupino »Pomlad prihaja«. Na vzoz je stala visoka storkija ter se radovedno ozirala po še radovednejših občudovalcih, zraven nje pa žive sončne rože, mladost in veselje. Sledila ji je moderna očet v avtomobilu z nasmejanim župnikom in voznikom, za njo pa se je zibala ženska z dedcem v košu, priljubljenim reviznikom naših pustnih šem. Krut mešar je nosil za pasom kravato glavo visokega frakcija, ta pa je — na pustni torek — vse močnejše — brez glave korakal za krvnikom... V kočiji se je pripeljal nato nekaj prave, stare, čistočrne gospode, pa nekaj baronov in njihove otročadi. Vik in krič je sprejel ciganca z dvema medvedoma. Eden je bil v kočiji, drugi pa je bil seneni medo, tako da se ga je nato na trgu niko osel lotil z gohom, ogledal na oslih, vozeh in pes, kustrasti ciganki med njimi, pa živa prava opica z gracioznimi poskoki, prikupnim spakovanjem ter še prikupnejšo masko, nepoznavanega gospa v krinolini (ah, te oči...), pa pisane makore brez imena in podobnosti, skratka — pravi pravcati pust v vsem svojem bliscu in slaju!

Nastel sem nekaj nad 100 sem. Pred Komendo se je spreved odvijal in obni na trgu, kjer so makore pisale, bila je roka, storkija pa je štilila nekaj detet posameznim Metličanom in seveda tudi Metličankam. Morda ne bi škodilo malo več sporeda — ljudje vsaj tako menijo — na trgu, s katerega je kmalu po četrti uri zavil metliški princ Karneval še na železnisko postajo, od tam pa v poznem mraku na vse strani Metlike, ki se tudi letos ni izneverila lepini, starim običajem.

17. januarja niti odgovora ni prejel. Upam, da ne bodo trčili, da so prišli na Hrelin in Laze uničiti koruzo prasiči iz Zapudja ali drugih predelov privatnih lovišč. Morda niti ne vedo, da je med oškodovanci vdova z več otroci Lucija Kapš na Hrelinu, kateri so divji prasiči po izjavi članov Ljudske milice uničili vso koruzo do zadnjega storža? Kako je s trditvijo, da vsak, ki ima orožni list, lahko čuva s puško svoje pridelke tudi na območju državnega lovišča, o tem naj spregovorijo vsi sami prizadeti lovci. Vem le to, da če takimi, ki imajo nakazilo za odstrel v državnem lovišču, ta ni dovoljen brez spremstva lovskega čuvaja.

Taka je stvar s sporom okoli razmejitve lovišč, zaščitenih divjih svinjah in uničenih pridelkih. Ker sem prepričan, da se bodo k razpravi oglasili še lovci in lovski strokovnjaki, predvsem pa kmetovalci, prepustim nadaljnjo besedo njim. Na koncu pa lahko še enkrat pribijem tole:

Pri razmejitvi lovišč in o številu škodljive divjadi v naseljenih in predvsem kmetijskih predelih naj odloča predvsem gospodarski račun. Na podlagi naših povzročenih škod je treba ugotoviti, kaj je bolj koristno: ali čisto na feudalni način razširiti rezervatna lovišča na račun kmeta in temu niti ne plačati škod, kot je to že skoraj običaj, ali pa s skupnimi naporami podvzeti vse potrebno, da se ta škodljiva divjad zniža na minimalno število. Najmanj, kar pa je mogoče zahtevati je to, da bo kmet redil še divje svinje in tudi volkove, pa bodisi da pridejo ti iz privatnega ali državnega lovišča.

Peter Romanič, novinar.

Osemletno šolo (5., 6., 7. in 8. r.) obiskuje 1040 otrok
Nižjo gimnazijo — upoštevajoč tudi nižje razrede popolne gimnazije v Novem mestu 1099 otrok
skupaj torej 6608 otrok

V obvezno šolanje je v novomeškem okraju vključenih 6608 otrok. Če primerjamo število učencev višjih razredov osemletne šole s številom učencev v nižji gimnaziji, ugotovimo, da je vključenih v okraju v nižjo gimnazijo že 52,1 % otrok in je 47,9 % otrok obiskuje višje razrede osemletne šole.

Pred nami je torej še polovica neizvršene naloge. Ko bomo stodoletno zajeli vse otroke v nižjo gimnazijo, potem šele bomo lahko rekli, da smo dali obveznemu osemletnemu šolanju možnost za pridobivanje v resnici kakovostnega znanja.

V novomeškem okraju imamo nižjo gimnazijo v St. Jerneju s 170 učenci, v Mirni peči s 115 učenci, v Zuzemberku s 17 učenci v Dol. Toplicah s 133 učenci, v Šmarjeti s 85 učenci in v nižjih razredih popolne gimnazije v Novem mestu 425 učencev.

Mreža nižjih gimnazij v našem okraju pa še ni popolna: treba bo odpreti nižjo gimnazijo še v Stopičah, Škocjanu, Smihelu pri Novem mestu in v Prevolah v Suhi krajini. Če bi v vseh teh krajih že imeli primerno stavbo, bi bila razširitev nižjih gimnazij vsaj delno že uresničena, tako pa namoramo počakati na zgraditve primernih šolskih poslopj. Z zidavo novega šolskega poslopja

Za naše pionirje

Lojze Zupanc:

ČRNOMALJSKE PRESTE...

(Belokranjska pripovedka)

V starih časih so Črnomaljske pekle kruh in ga v semanjih dneh ter ob nedeljah prodajale pred cerkvijo. Ker pa so sejmajrji vavek ženskam nagajali, da Metličanke peko bolj pečenjake, so Črnomaljske na razne načine oblikovale svoje pecivo, dokler se niso odločile, da bodo pekle same preste. Kmalu so postale črnomaljske preste znane po vsej Beli krajini. Kdor koli je prišel na semenj in se namahnil mimo žensk, so Črnomaljske silile vanj:

»Kumek, kupite presto!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

»Kupite rajši mojo, ki je večja!«

O slovenski ljudski pesmi

(Predavanje Ljudske univerze v Novem mestu)

Naša ljudska pesem, bodi pripovedna ali lirčna, je žlahtna dediščina in dragoceno pričevalo naše stare in prastare ljudske kulture. Stare pesmi ljudje se poznajo in poljo, vendar čedalje manj, zlasti postajajo nepoznane mladini. In ena izmed tehničnih nalog socialistične kulture je tudi ta, da poudari in ohrani in posreduje novemu rodu, kar je bilo lepega in vrednega v naši ljudski tvornosti, v miselnem in čustvenem izrazu naših davnih prednikov. In lepi cvet, ki je skozi stoletja rasel našim prednikom iz njihovih veselih in žalostnih ter se razvetal v pesni in melodiji, je naša stara narodna ljudska pesem. Kajti slovenski rod je bil, kakor v preteklosti in sodobnosti, narod pevcev in ljudskih poetov.

Večer slovenskih ljudskih pesmi lahko imenujemo predavanje, ki ga je 27. februarja priredila Ljudska univerza v Novem mestu in zaslužila hvala našim poslušalcem, ki so do kraja napolnili dvorano v Domu ljudske prosvete.

Predavatelj Tone Markelj je v zgledni in hkrati dovolj informativni besedi seznanil poslušalce z nastankom in razvojem slovenske ljudske pesmi od najstarejših pričeval in tako dal vpogled v zanimiv in bogat kos naše kulturne zgodovine pa še nedavne preteklosti, ko so tudi naše stare pesmi ali razveševale ali hrabrile borce za svobodo in novi svet in je osvobodilna borba dala mnogo pesmi, ki jih je ljudstvo takoj sprejelo za svoje last in jih že štejejo v ponarodele pesmi.

Posebna zanimivost tega predavanja je bilo »živo« podajanje pesmi. Predavatelj Markelj je namreč pripravil in postavil na oder kvartet in solista ter tako nazorno pokazal, kakšne so bile naše najstarejše

pesmi. Novost, ki jo so poslušalci hvalježno pozdravili in je tudi po svoji pevski plati docela uspešna.

Kvartet so sestavljali člani SKUD »Dušan Jeruš«: Drenovec, Gernedel, Skok in Žagar. Videli smo, da ima Novo mesto, v pomanjkanju pevskega zbora, vsaj odlični in ubrano zveneč kvartet, ki mu želimo še več tako uspešnih nastopov. Peli so Zelenega Jurija, Kangalilejsko oheet, Furmane, Puntarske, Ribničana Urbana, Barščico in, kot primer ponarodele pesmi iz zadnjega časa, Na juris. Svoj res lep in pevsko izbrusen bariton je zaveč petel, Drenovec, Gernedel, ki je zapel solo koroško Moja kosa in zelenjsko. Ko so fantje proti vasi šli ter recitativno iz Kangalilejske oheeti in Ribničana Urbana. Pri klavirju je pevec spremljal pianist Stane Fink.

Prav bi bilo, da bi s tem ilustrativnim predavanjem šli predavatelj in pevci še drugam, kjer imajo ljudske univerze. Ljudje bi bili hvalježi, hkrati je pa to pomembna kulturna naloga. Morda bi drugod pevec dajal za primer še nekaj ponarodele pesmi (Prešeren, Gregorič itd., ki jih ljudstvo šteje že docela za svoje).

Ne vem, zakaj je ta večer izpadel primer iz koroškega Visočega reja. Pomislek, da je besedilo starokopitno in z religiozno motiviko, se mi v tem primeru zdijo docela nemestni, saj gre vendar za ilustrativno podoba naše davne preteklosti. Visoki raj je zgodovinsko-kulturno in folklorno zelo zanimiv dokument, in je tovrstna ozkostrnost ne samo odveč, ampak tudi napak.

LITERARNI IN NARAVOSLOVNI

KROŽEK NA NOVOMEŠKI GIMNAZIJI

Na pobudo ravnateljstva gimnazije je bil pred kratkim v Novem mestu ustanovljen literarni krožek višješolcev. V krožku se bodo dijaki seznanjali z deli domače in svetovne literature, brali bodo svoja dela in prirejali literarne večere. Za krožek vlada živahno zanimanje, njegovi člani pa radi obiskujejo sestanke. Doslej je predaval v krožku književnik Severin Šali o poeziji. Vodstvo krožka sta prevzela prof. Pavličeva in Severin Šali, v vodstvu pa sta tudi dijaka Pevec in Zupančič.

Izmed raznih krožkov na novomeški gimnaziji pa je najdelavnejši naravoslovni krožek, ki je bil ustanovljen že v letu 1950. Lani je imel krožek 18 različnih predavanj, štiridnevno ekskurzijo na Triglav in mnogo praktičnih vaj. Letos je priredil krožek že šest predavanj, za katera je med dijaki veliko zanimanja. Krožek vodi tov. prof. Fabjan.

PREUREDITEV PROSVETNEGA

DOMA V SALKI VASI

Dom kulture, v katerem se razvija vse kulturno-prosvetno delo rudnika in okolice,